

NÉPÜNK

Director și Șefredactor: **Wasserstrom Sándor****REVISTA EVREIASCĂ**Redactor responsabil: **Leitner Zoltán**

Zsidókkal kezdődött...

Mindenben vannak fokozatok és a történelmi folyamat gyors sodrásában alig néhány év alatt lejátszódott egy olyan hatalmas tragédia, amelynek fináléját még most sem látjuk. Előbb kezdődött a földnélküli néppel, a leggyengébbel, a legesettebbel, a legtehetetlenebbel: velünk, zsidókkal. Akkor még nem tudták a kis népek, hogy mi vár rájuk. Még nem érezték annak a kegyetlen, tekintetnélküli csizmának kemény rugását, amely most már rá akar taposni az egész világra. Akkor még csak a frankfurti és berlini védtelen zsidó kereskedő, meg a nürnbergi, meg chemnitzi zsidó gyárost semmisítette meg. Gögösen, tekintetnélküli az emberiségre, elvenni tőlük munkájuk eredményét, kiütni a munkás kezéből a szerszámot, elvenni a csecsemő tejét, az agyak utolsó fedelét s széjjel tépni családokat, ezer és tizezernyi gyermeket elkergetni a szülői háztól, hogy más világrészekben, szülői szeretet nélkül nőjenek fel, mert zsidónak születtek.

Akkor még a megneemtámadási szerződések rongyait lobogtatták a lengyel, holland, belga nép felé. „Ti ne féljétek, mert ime csak ezekkel a parazita rongy zsidókkal van számolni valónk. Mert ők karattyoltak mindég együttműködésről, Népszövetségről, emberbaráti szeretetről, megértésről és humánusmóról. Ezeket a destruktív, romboló senkiket kell letiporni, agyonverni, kifosztani, elkergetni. De ti, ti szomszédos baráti népek, veletek mindenkor megértjük egymást.” — És a népek hitték.

Mi van most? Ujabb szerződések válnak papírnál is értéktelenebb rongyokká. A legtehetetlenebb nép után jött a katolikus hétmillió Ausztria. Majd a felszerelt, demokratikus kis nép: a cseh. Ekkor még a lengyel nem tudta, hogy rá is sor kerül. Most már hol van a lengyel sas? Porban hever, holott egyidőben azt hitte, hogy neki is joga van ütni a zsidót.

És most nyugatra néz. Ki van még ebben a világban, aki ellenkezni mer? Az angolok? A franciák? Azokkal is elbánunk. De előbb ezek a kis ~~zsidók~~, a hollandok, dánok, belgák, svédek és norvégok jönnek, meg a kis nagyszerű finn nép.

Vagy hozzám kell idomuljanak, vagy nagyszerű és derék barátomhoz, az oroszhoz. ~~És most jön a finn jár, nem a holland.~~ Mik ezek a kis népek? Semmik, amikor arról van szó, hogy életér kell. Meg biztonság. Meg hódítási vágy.

Előbb jött a zsidó. A sok zsidó milliárd, a zsidó tudományos világ, a zsidó gazdasági erő széjjelforgácsolása. De az erőszak soha nem áll meg a zsidóknál.

Bármikor a zsidó ellen indult egy ha-

talom a történelem folyamán, az csupán preludium volt. Az volt az indulás jele, a kezdet. Utána jött a többi. És a védtelen zsidó azért is pusztult Németországból, mert valóban hirdetője volt a jogrendnek, a humanizmusnak, az emberszeretnek, a megértésnek. Az ilyen „érzelgős”, zsidós, próféta semmiség nem kell a hadsereg népének. Ne nyafogjanak lelkiismeretről, a mikor azt irányítani kell a propagandaminisztérium által, mint a nyájnép minden egyéb megnyilvánulását.

A hollandokra, a belgákra nem mondhatjuk egy percig sem, hogy nem értették volna meg a zsidó emigránsok tragédiáját. Megértették, méltányolták és amennyire lehetett, helyet is adtak nekik. Mint a XVI-ik században a spanyol és portugál menekülteknek, a marannusoknak adták azylumot a narancsszínű orániai uralkodóház fejei, ugy a XX-ik században is a szeretet jegyében dolgoztak és engedték egy

Nagy ellenzésre találunk

A németek és olaszok telepítési tervei

Gildemeester holland filantróp, aki eddig a német és osztrák zsidóság kivándorlásán dolgozott, olasz zsidó körök szerint megállapodást létesített az olasz kormányval, mely szerint a Tana tó partján 30.000 zsidót telepítenének le. Az olasz zsidók veszélyesnek és komolytalanoknak tartják a tervet. Ugy vélik, hogy ez sem volna más, mint ujfajta zsidó „rezervátum”, mint a Hitler „lublini állam”-a. Fűrberg mérnök, aki Gildemeester megbízottja, kijelentette, hogy rövidesen kétszáz német-francia-angol-olasz és amerikai mérnök venne részt a Tana-tó menti munkálatoknál és egyidejűleg táborokat állítanának fel, amelyek előkészítenék a végleges telepítést.

Állítólag Gildemeesternek ötven millió dollár állana e célból rendelkezésre, hogy a munkálatokat beindítsa. Ezt az összeget amerikai, angol, francia intézményektől és személyiségektől gyűjtötte össze a vállalkozás élén álló Chemical Bank és Credit Company. Gildemeester római tartózkodása idején kijelentette, hogy a terv összhangban áll az eviani menekültügyi bizottság céljaival. Az olasz zsidóság vezetői körében az egész tervet fantasztikusnak találják és megdöbbenéssel értesültek arról, hogy német mérnökök is résztvennének a munkálatokban.

A „Financial News” angol közgazdasági lap ama véleményének ad kifejezést, hogy a németek lublini zsidó telepi-

kis résen be a zilált, kifosztott, agyonhajszolt német menekülteket. A hollandok és belgák megértették az idők parancsszavát és nem érdemelnék meg, hogy pusztulás, legyen osztályrészük. Sőt, kívánjuk nekik, hogy megszabaduljanak attól a sorscsapástól, amit a hódítók akarnak előkészíteni nekik.

A földnélküli zsidó nép után az országokkal rendelkező népek következnek. Akkor kellett volna összefogni a világnak, amikor 1933-ban a leggyengébbel, a német zsidóval kezdték meg a rombolást. Akkor nem csupán a zsidókat mentették volna meg a világ népei, hanem önmagukat is tengernyi sok szenvedéstől és megpróbáltatástól. Akkoriban azt hitték, hogy csak a zsidókkal van „leszámolni” valójuk.

Most kiderült, hogy az egész világgal. Most már mindegy. Nem rendezünk tetemrehívást. A gigászi nagy küzdelem előestéjén vagyunk és bizunk abban, hogy a megértés, emberi gesztusok kora újra elkövetkezik és a kis népek nem kerülnek rabszija, mint a barbár korokban, hanem ugy lesz, ahogy eddig volt: az emberiség fog győzni és ennek jegyében mi is felszabadulunk. Az üldözések korszakát újra a megértés és humanista kor fogja felváltani...

tési terve nem más, mint Funk pénzügyminiszter deviza-növelésére irányuló terve. Azt reméli a német kormány, hogy a külföldi zsidóság milliókat adna erre a célra értékes devizákban és helyette a zsidóknak értéktelen papírmárkával fizetnének. Ugy gondolják, hogy amint az 1938-as pogrom után sok devizát küldtek külföldről a német zsidóknak, ugy fognak most is segítségére sietni a tönkretett hit-sorsosaiknak.

A PALESZTINAI ZSIDÓSÁG ERŐSÖDÉSE.

Mig a németek és olaszok államterve a fantasztikum határán mozog és súlyos milliókat igényel, amelynek hasznát végül idegen államok fölőznék le, addig a palesztinai építés erőteljesen folyik tovább. A Hule-tó környékén a Hasomér Hacair „Amir” néven új kolóniát létesített, amelynek 80 tagja 2500 dunam területen új telepet létesített. Az új telep 18 kilométer távolságra van Dáfnétól és Kfar Gileadtól és 12 kilométernyire az országúttól. Ugyancsak Palesztinából jelentik, hogy a Jewish Agency és a palesztinai kormány között tárgyalások folynak zsidó katonai egységek létesítésére vonatkozólag, amelyek angol parancsnokság alatt teljesítenének szolgálatot. — Az angol tájékoztató minisztérium szerint az országban a helyi jellegű zavargások teljesen megszűntek. Mindenki — az arabok is — bizonyosra veszik az angol-francia hadsereg győzelmét.

Hollandia az érdeklődés homlokterében

A németalföldi zsidóság első letelepülésének egy gyönyörű spanyol marranus leány volt az irányítója

A tulipánok hazája, ahol 400 éve vallásszabadság uralkodik. — Hollandia több mint 100 éve nem háboruskodott

Hollandia Európa egyik leggazdagabb országa. Gyarmatai és kedvező földrajzi fekvése teszik naggyá, Hollandia több mint száz éve nem folytatott háborút és békés fejlődése boldoggá tette békés, derék népet. Most a világ érdeklődésének homlokterébe került, mert a németek meg akarják rohanni ezt a nagyszerű, békés, tulipántermelő, végtelenül tiszta és szorgalmas népet. Hollandia termőföldjét részben tengertől hódította meg és most ez a sok munkával, szívóssággal meghódított terület már részben víz alá került, mert így akarják védelmi vonalukat biztosítani. Viszont ha a tengervíz vissza lesz majd szorítva medrébe, akkor már a sós tengervíz kilugozza a földet és évtizedek munkájára lesz szükség és rengeteg pénzre, amíg újra rendben jönnek. Ezt is a világhódításra törő nemzeti szociálizmus terhére kell írjuk.

Hollandia egykori amerikai gyarmataiból ugyan ma már csak Curacao és Surinan van birtokában, de az indiai és Csendes Óceán határán terül el *Holland-India*, amelyek gyönyörű nagy szigetek, telve igen értékes fűszerekkel, kávéval, kakaóval, kaucsukkal és eddig még alig feltárt kincsekkel.

Közel a kis ország partjaihoz fekszik London, a világ legideálisabb fekvésű piaca. A hollandok derék emberek, szorgalmasok, tehetségesek, Régi szabad nép, amely mindig elkeseredett harcokat folytatott függetlenségéért, protestáns hitéért, a spanyol királyok zsarnoki uralma ellen. Ez a szabadságvágy Egmont és Orániai Vilmos ideje óta nem csökkenő fénnel lobog Hollandiában. Van Kleffens holland külügyminiszter a napokban jelentette ki, hogy utolsó csepp vérig készek megvédeni függetlenségüket.

Most, hogy Hollandia a világ érdeklődésének előterébe került, szükségeseink látjuk, hogy a hollandiai zsidóság történelmével is foglalkozzunk, mivel nagyon érdekes és a világ legkonszolidáltabb zsidósága él a Zuider tó környékén.

VANDORLÁSI VÁGY A SZABAD HOLLAND TENGERPART FELÉ

A németalföldi zsidók nem lógnak olyan régen ezen a területen, mint a többi, szomszédos országokban. Belgium mai területe régebben szintén Hollandia területéhez tartozott 1839-ig. Ezen területen régi a zsidó település, olyan régi, mint a németországi és franciaországi. Geldern tartományban valószínűleg a franciaországi kiűzés folytán, már 1322-ben laktak zsidók, de később a XIV-ik században elkergették őket, az akkori pestis-járvány idején, amely állítólag 25 millió európai embernek halálát okozta.

A hollandiai zsidóság tulajdonképpen történelme a XVI-ik század második felében kezdődik. Ebben a korszakban jutottak Hollandiába a spanyol és portugál marranusok, 1548-ban, amikor V-ik Károly a burgundiai kerületet a német birodalomhoz esatolta és a spanyol-

habsburgi katolikus türelmetlenség tetőfokára hágott a kálvinizmussal való hadakozásban, akkor indult meg az a forradalmi megmozdulás, hogy letörje ezt az erőszakos uralmat.

Orániai Vilmos vezetése alatt fogtak össze először a hollandok. Megszervezték az egyesült németalföldi köztársaságot, amelynek alaptörvényeit az 1579-ben létesült utrechti unió erősítette meg. Ezen a nemzetgyűlésen kodifikálták a lelkiismereti szabadságot, amely szerint nem lehet üldözni senkit, más irányu meggyőződése miatt. Nem csoda hát, hogy a marranusok, akiket meggyőződésük miatt Spanyolországban és Portugáliában üldözték és naponta ki voltak téve annak, hogy az inkvizíciós bíróság elé kerülnek, minden igyekezetükkel azon voltak, hogy az Északi tenger partjaira kerüljenek. Ezért lett vándorlási vágyuk végcélja a holland tengerpart is.

A ZSIDÓSÁGHOZ VISSZATÉRŐ MARANNUSOK UTJA

A marranusok nem tettek le a tervről, hogy a Németalföld spanyol igától megszabadult provinciában keressenek biztos otthont. A holland köztársasághoz nagyon ragaszkodtak és gyűlölték II-ik Fülöp spanyol királyt, aki kegyetlenül üldözte őket. A marranusok reménykedtek és bíztak Orániai Vilmosban, aki a jelenleg is, immár az 50 esztendeje uralkodó Vilma királynőnek öse volt, s aki a XVI-ik században hirdette már a szabadságjogokat, a vallási türelmességet, a kölcsönös szeretetet és a humanizmust, amelyet német szomszédai még most sem akarnak elfogadni.

Először egy bátorszívű marranus asszony, *Mayer Rodriguez* vetette fel a tervet, hogy Hollandiában keressenek menedéket. Férjével *Gaspar Lopez Homem*-mel, két fiával és leányával, valamint a gazdag és befolyásos családnak többi tagjaival a zsidóság felé huztak, mert belefáradtak már abba a megalázkodásba, amely őket keresztény szokások gyakorlására és oly hitvallomásra kényszerítette, amelyet nem szerettek és amely mégsem tudott védelmet nyújtani nekik az inkvizíció rettenetességei ellen.

Egy marranusokkal teli hajó, Jakob Tirado vezetése alatt indult el kalandos útjára. Ez a portugál marranus, mint keresztény született és Jeruzsálemben halt meg 1620—30 között. Tirado vezette a hajót, amely Emden kikötőjében szállt partra. Az ottani rabbinak, *Mózes Uri Halévi*-nek tanácsára tovább utaztak Amsterdamiába. Velük volt Mayer Rodriguez szép leánya, *Mária Nunes Pereira* is, valamint ennek öccse *Manuel* és sógora *Lopez Homen*.

MÁRIA NUNES PEREIRA VEZETÉSE MELLETT TÖRTENNEK AZ ELSŐ ZSIDÓ LETELEPÜLÉSEK HOLLANDIÁBAN

Mária Nunes Pereira rendkívüli szépség volt. Az ezer veszéllyel körülvetett kivándorlók védelmezője és minden reménye, aki tudta, hogy milyen nagy reményt táplálnak a marranusok ezzel az utazással kapcsolatban. Tudta,

hogy Hollandiában feltétlenül azilumot kell szerezni számukra. Az első veszedelmet is rendkívüli szépsége hátrította el. Egy angol hajó, amely spanyol-portugál hajókra vadászott, elfogta és Angliába vitte őket. *Mária Nunes Pereira* rendkívül megtetszett a hajó kapitányának, — aki angol herceg volt — és abban a hiszemben volt, hogy a leány egy spanyol grand leánya és megkérte a kezét. A leány, aki zsidónak tartotta magát, nem akarta elfogadni a különben megtisztelő ajánlatot.

A fogságba került nő szépségéről közben sokat beszéltek Londonban úgy annyira, hogy Erzsébet királynő is tudomást szerzett a nő ott létéről és maga is kíváncsi lett az ünnepezt szépségre, akit egy herceg szerelme sem tud meghódítani. Kihallgatásra hívatta és utána nyitott hintón hajtatott végig a marannus leánnyal London uccáin. Valószínűleg a szép *Mária* befolyására sikerült a menekülőknél akadálytalanul távoznok Angliából és folytathatták útjukat Hollandia felé. De ezzel az angliai kalanddal még nem volt vége kálváriájuknak. A tenger végpusztulással fenyegette a két hajót, amelyen vagyonukkal együtt utaztak. Lüket is kapott a hajó, csak szerencsére közel volt már Emden kikötője. Ostfrieslandban akkor nagyon kevés zsidó lakott még, ők voltak az első marranusok, akik új hazát kerestek és találtak Hollandiában.

JAKOB TIRADÓ ÉS SAMUIL PALACHA KONZUL ELSŐ AMSTERDAMI HITKÖZSÉGE

Amikor a marranusok héber betűkből és más jelekből megtudták, hogy a városban zsidók laknak, akkor *Jakob Tirado*, — aki a marranusok csoportját vezette — felkereste *Mose Uri Halévi* rabbit és megmondta úgy a saját, mint sorstársai nevében, hogy vissza akarnak térni a zsidó hitre. *Mose Uri* azonban aggályosnak mondta, hogy egy olyan jelentéktelen kis városka, mint amilyen Emden volt, ilyen feltűnő dolgot — hogy keresztények zsidó hitre térjenek — keresztülvígyenek. Ezért tanácsolta nekik, hogy menjenek Amsterdamiába, megjelölté a helyet is, hogy hol telepedjenek le és megígérte, hogy később egész családjával, fiával *Aronnal* eljön majd hozzájuk és utbaigazítójuk lesz a zsidó hit terén.

1593. április 23-án érkeztek Amsterdamiába. *Mose Uri* szavát megtartotta és eljött közzéjük és a zsidó hitre vezette őket. Azután imaházat rendeztek be *Jakob Tirado* mellett.

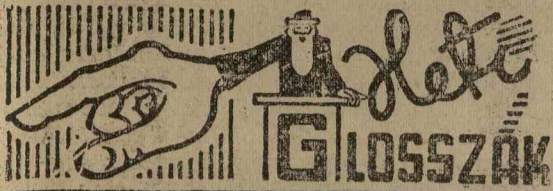
A marokkói szultán zsidó konzulja: *Samuil Palacha*, aki már 1591-ben az orániai *Móritz* hercegnek meghitt embere és tanácsadója volt, vállalta az emigráltak által létesített első zsidó közösségének protektorátusát és vezetését. A református papok izgatásaival szemben nagyon sok küzdelmei voltak mindaddig, míg a németalföldiek a spanyol igát nem igyekeztek lerázni függetlenségük és szabadságuk biztosítására.

A KITERŐK — VISSZATÉRNEK

Igen értékes tagjai voltak ennek az első hitközségnek. A Madériából bevándorolt *Jakob Izrael Belmonta* marranus költő is az első letelepülők között volt. Azok egyike volt ő, aki spanyol-nyelvű irodalmi tevékenységét idegen talajon igyekezett átültetni. „*Hiob*” álnév alatt az inkvizíció keserveit és a zsidó nép szenvedéseit foglalta versekbe. Amsterdamiában a „*Belb-Jakob*” hitközség megteremtésében fejtette ki tevékenységét. 1629-ben bekövetkezett halála után emlékére, a szefard (spanyol) hitközség nagynevű rabbija *Saul Morteira* a „*Kéter-Tóra*” és „*Écz Chajim*” erősen látogatott jesivákat létesítette.

Rabbi Morteira, aki 1616-ban egy híres zsidó orvosnak, *Elia Felice Montalto* holttestének Hollandiába való szállítása alkalmával került Amsterdamiába és mint hitszónok a fenti jesivák oktatója lett. A talmudon kívül a felső osztályokban filozófiát is tanított. Kiváló tanítványai közé tartozott: *Mózes Zacuto*, a „*Remez*” kab-

(Folytatás a 11-ik oldalon.)

A pápa a fajelmélet ellen

Ha majd késői utókorban eszébe fog jutni valakinek e lap hasábjairól részben rekonstruálni a mai helyzetet, akkor csodálkozni fog, hogy mi, mint zsidó lap a legnagyobb tisztelet és a szimpátia hangján irunk mindenkor a katolikus egyház legfőbb fejéről, a pápáról. Ugy a nemrég elhunytól, mint a mostani pápáról a legnagyobb szimpátia hangján emlékezünk meg mindenkor. Senkisé megfoghatja reánk, hogy talán „elfoqultak” volnánk a katolikus egyház fejevel, vagy talán „hizelegni” akarnánk neki. De tartozunk az objektivitásnak azzal, hogy ebben a retentő zürzavaros időben a pápa mindenkori az emberi megértés hangján szólalt meg. Csak legutóbb is XII-ik Pius pápa a legélesebben elítélte a nemzeti szocialista fajelméletet. És egy nappal, az enciklika megjelenése után a pápa az egyik püspök felszentelésén beszédet mondott, amelyben újból kikelt a fajgyűlölet ellen.

Mi zsidók nem vártuk azt, hogy a pápa — tiloszemita legyen. De, amikor a fajelmélet ellen küzd, közvetve a zsidók érdekében is szól. Mert bennünket a szentnek hirdetett fajtság nevében hajszolnak féj Európán át, viszont XII-ik Pius azt mondja, hogy nem lehet és nem szabad engedni a gyűlölet tobzódását és pusztulni kell mindennek, amely fajok szupremáciáját hirdeti.

De nem összefergethető ez a fajteória a vallási dogmával sem. A katolikus egyház szerint, aki megter, az idvezül. Ha tegnap még fétisimádó néger volt, ma már lehet az egyház buzgó hive. Tegnap még Buddha előtt borulhatott le a copfos kínai, ha rátermett, holnap már püspök is lehet. Természetes, hogy az egyház nem állhat a fajmitosz alapján. A vér, a különleges árja vér, humbug és ezt legerőteljesebben éppen az egyház hirdeti.

Ezért irunk mi mindenkor a barátság hangján a pápáról, holott azt is tudjuk, hogy a lélekrablás a zsidók körében is folyik és boldog a katolikus egyház, ha a

mi sorainkat is megbonthatja... De ezt a toleranciát már igazán nem várhatjuk, hogy nálunk álljanak meg a térítőök. Legfeljebb a mi zsidóinktól várhatjuk el, hogy ne tolongjanak közéjük...

Olaszország látszat antiszemizmusa

Lapunk más helyén irunk a szlovák nép gesztusáról, amely azt jelenti, hogy a népmégsem gyűlöl úgy bennünket, ahogy azt bizonyos körök hirdetni szeretnék. Ugyancsak érdekes megállapításunk lehet ezzel kapcsolatban az olasz népről is. De ott még Mussolini kormánya sem az a mumus, amilyennek ijesztenek bennünket. Mussolini egészen más koncepció, mint a németek Vezére. Európaibb, nem teuton és beállítottága sem olyan, mint szövetségeseinek. A „tengely” követelte, hogy a zsidóellenes intézkedéseket megtegyék és nem ringatózunk abban a tévhitben, hogy most már nagyon jó az olaszországi zsidóságnak. Viszont nem is lehet olyan nagyon rossz, ahogy egy időben beállították. Elvégre a statisztika szerint legalább hatvan százalékat az ottani zsidóságnak kivonták az általános rendelkezések alól. Az olasz sajtó is igen tartózkodó a zsidókérdéssel kapcsolatban. Csak a most kegyvesztett Farinacci lapja uszít tovább, de a többi lapok csak objektíven foglalkoznak a zsidókkal kapcsolatos kérdéssel.

Ma már hatvan százaléknál olasz zsidó mehet rendes napi munkája után és ha bizonyos vagyoni korlátozások életbe is léptek, nagyjából kenyérkereseti lehetőségük is meg van. Eszünkbe jut egy epizód, melyet egy olaszországi zsidó mondott el nemrégiben, aki Romániában járt. Az egyik hivatalban egy régi osztálytársa teljesített szolgálatot. Amikor felkereste, a lehető leggorombábban fogadta, ráordított és csaknem kidobta. Eltávozása után, amikor megszégyenülten már eltávozott, a lépcsőházban utána sietett a régi, de most goromba barát, a hivatal főnöke és bocsánatot kért gorombaságáért. Azzal védekezett, hogy kényszerhelyzetben volt, mivel az az ur, aki a másik asztalnál ült, egyike azon megbízottak, akinek jelentést kell tenni, ha zsidóval jól bannak. És még hozzá német az istenadta. Így néz ki a Berlinből uszított és táplált zsidógyűlölet a kék olasz ég alatt.

Ha a nemzeti szocialista uralom ütőereje legyengül, ha megkapja a kegyelem-döfést, amelyet tulontul megérdemel, akkor összeomlik az olasz antiszemizmus. Annál is inkább, mert az olasz nép nem antiszemita. Nem is volt az és nincs is oka arra, hogy legyen. Mesterséges gyűlölet pedig csak ideig-óráig érvényesülhet.

Mit látott egy erdélyi kereskedő Lipcsében?

Egyik erdélyi kereskedő, aki nem tudja nélkülözni a lipcsei piacot, a müncheni merénylet idején, még a nagy ipari városban időzött. Azóta hazajött és érdekes epizódot mondott el. Mindenekelőtt a határvizsgálatot ecsetelte, a merénylet utáni napon. Közvetlenül előtte és mögötte megállott két Gestapo ember és faggatni kezdték. Hol járt és mit csinált? Kivel beszélt és mit? Hol lakott, hol étkezett, kivel kötött üzletet és hogyan megy haza? Mit visz magával és mit hozott? Ezernyi kérdés keresztüzében ment keresztül. De végre átment, holott a többi utasokat ott tartották — nyomozás céljából.

Az illető ur elmondotta még, hogy nem hazugság az és nem holmi „ellenséges propaganda” az, ha megmondja őszintén, hogy Németországban nincs mit enni. Illetőleg ami van, az nagyon szűkösen. Igen sok élelmiszer egyáltalán nem kapható. Ha valaki valamit nem kap, azonnal el kell hagyja a helységet, nem ácsoroghat üzletek előtt, mert aki sokáig álldogal, azt azonnal beviszik. Ha valaki méltatlankodik, több napra egy zárkába teszik, hogy elmélkedjék az idők fordulásán.

Semmit sem lehet kapni utalvány nélkül. Ha valakinek egy zsebkendő, vagy ing kell, nem beszélve cipőről és egyéb ruházati

LE TNER ZOLTÁN

A tomasovi kántorgyerekek visszajött az égből

Moszkalenszky Jakab, a tomasovi hitközség kántora 1915-ben a harcra került. Műgötte kozákok, előtte ellenség, így nem is csoda, ha Kamionka-Strumilovanál az egyik szuronyrohamnál szívbaft kapott. Nem látszott rajta semmi, csak sokszor szorongás fogta el, félelemérzet és ezekben a percekben azt hitte, hogy szíve rögtön megszűnik dohogni. Nem is bánta volna már, ha abban a sáros, szenvedésekkel teli, nyomoruságos Galiciában örökre ott marad. Sokszor gondolt a tetves lövésárokokban otthonmaradt gyermekeire, különösen a legidősebbre, Arturra, aki kora ifjusága éveiben is különleges zeneci tehetséget árult el és kottaolvasásban már most is messzi tulszárnyalta apját, a tomasovi hitközség nagyszerű kántorát. Az asszonyra is gondolt, aki most abból a csekély összegből kénytelen élni, amit a tomasovi hitközség havonta kiutal.

Végre ez a keserves háborús idő is elmúlt s miután több mint két évet töltött a fronton Moszkalenszky Jakab, mint a 153-ik orosz gyalogezred közlegénye. Amikor 1917-ben felbomlott az orosz

front, akkor boldog örömmel indult hazafelé. De amíg beteg szívével előbbrejutott, sok idő telt el. Közben a kieví kórházban is feküdt néhány hónapig, meg akkor a forradalmi időkben sem lehetett előbbrejutni egykönnyen egy zsidó katonának, aki nem lehetett a Wrangel katonája és nem lett a vörös hadsereg tagja. Vándorlásai közben sokszor nagyobb veszélyben forgott az élete, mint a fronton. Akkor nagyon olcsó volt az emberélet, a fegyverek mindenfelé könnyen dördültek el és senki nem kereste azt, akire egy országúti árokban találtak rá sok sebhől vérzőn, vagy akít egy-egy utcai harc során küldtek a másvilágra a rabló hordák, amelyek jól kihasználták azt a retentő káoszt, amelyet „oroszforradalom”-nak ismer a modern kor története.

Mikorra kántorunk Tomasovba hazaérkezett, családjának csupán töredékét találta együtt. Felesége betegen feküdt és ami legjobban fájt neki, a zürzavarban a tizenöt éves Artur eltávozott hazulról azzal, hogy most már lehet zsidónak is tanulni a moszkvai zenekonzervatóriumban és ezért minden áron odaigyekszik. El is indult hetekkel ezelőtt s azóta semmi hír sem hallatszik róla. Ki tudja, mi lett vele? Él-e, vagy valahol egy portyázó banda kezébe került, amely hamar elbánt a szegény zsidó fiúval.

Moszkalenszky Jakab tomasovi kántor szíve egyre gyengült. Alig telt el egy esztendő és a sze-

gény kántort, sokan kísérték a temetőbe. Még halálos ágyán is folyton Artur fiáról hallucinált, arról a nagyszerű fiúról, akiből — mindenki meglátja — még nagyon híres zenész lesz. Nem kántor, hanem operaénekes, vagy karmester, aki nagy operákat fog vezényelni, a szentpétervári cári operában. De hol volt már akkor a cári udvar? II Miklós cárt és a cárevicset ekkor már kivégezték Jekaterinoszlávba és a szentpétervári nagyoperát, egyéb célokra használták fel. Katonái és munkástanácsok ülősejték a bárszónos nézőtérén és lelkes határozatokat fogadtak el a letört társadalmi rend ellen.

Artur vándorlásai közben egyszer valóban Pettjura hordáinak kezébe került. Halálra is ítélték és csak az mentette meg életét, hogy a részeg tiszteknek kivégzése előtti éjszakán hegedült. Anyyira megtetszett nekik a fiú játéka, hogy reggel, amikor a kivégzésnek meg kellett volna történnie, szabadon engedték. Az örök a tisztek utasítására nem figyelték oda, amikor a fiu megszökött. Ezután még sok-sok keserves kalandon ment át, amíg kijutott Moszkvába, a nagy orosz metropólisba.

napokig hánykolódott az uccán, egyizben még az akkoriban megdöbentető módon garázdálkodó gyermek-rablóbandának is tagja lett. Haza nem írt soha többé és amikor 1920-ban az orosz-lengyel háború idején Tomasov végleg lengyel kézre

cikkről, akkor előbb kivizsgálják, hogy nincs-e otthon olyan holmija, ami fölöslegessé teszi egy új cikknek a vásárlását. Jaj annak, akinek több zsebkendője, vagy egyebe van és utat akar hozzá venni.

A zsidókról már nincsen sok irnivaló. Például Lipcsében, ahol a szörme piacon a zsidók domináltak, ma már egyetlen zsidó cég sincsen. Egyetlen sincs. És ennivaló ennek dacára sincsen. E szemtanu szerint, lehetetlen, hogy — blokad esetén — néhány hónapnál tovább bírják az élelmiszerhiányt. A jövő fogja megmutatni, hogy jól látott-e mindent az erdélyi kereskedő? Mi úgy hiszünk, hogy igen...

... és zsidóknak ugyanolyan jogaik vannak, mint a németeknek...

Atlee őrnagy, az angol munkáspárt vezetője körvonalozta a munkáspárt álláspontját a háború végcéljait illetően. Elmondotta, hogy a párt mindenkor a békéért harcolt, de a brit népet rákényszerítették a fegyverfogásra. A munkáspárt azért harcol, hogy az éhszerűség helyét ne foglalja el a szenvedély.

Végül az őrnagy kijelentette, hogy az első békefeltétel — kártérítést kell nyújtani az áldozatoknak. Az összes nagy- és kisnépeknek joguk van az élethez. A németeknek el kell ismerniük, hogy a lengyeleknek, cseheknek és zsidóknak ugyanolyan jogaik vannak, mint nekik...

Álljunk itt meg egy szóra. Hogy is mondotta az őrnagy? El kell ismerni, hogy a zsidóknak is ugyanolyan jogaik vannak, mint a németeknek? Hiszen éppen arról van szó, hogy a németek ezt elvitatják. Senkinek semmi joga nincsen az élethez, mert egyetlen felsőbbrendű faj létezik és ez a német. Ha még élhetnek is népek a földön, csak mint német protektorátus alatt történhetik. Az angol birodalomnak meg kell szűnni, mert az összes gyarmatokat a németek akarják. A francia, az dekadens nép, amelyet az „elnégeresedés” amúgy is tönkretesz. Az orosz „hü szövetséges.” Az orosz, azt ki lehet használni. A kis népek nem számíthatnak. Ha nem volna a brit-francia hatalom, akkor már Belgium, Hollandia, Svájc és még számos más állam is „protektor”

uralom alatt élne... gazdasági és politikai elnyomásban, mint a csehek és lengyelek. A német világhatalmi törekvések előtt nincsen kegyelem.

Viszont köszönnünk kell az angol munkáspártnak, hogy bennünket, zsidókat is felvesz ama népek közé, amelyeknek „ugyanolyan jogaik vannak.” Halljátok emberek? Nekünk is jogunk van élni! Nekünk is ugyanolyan emberi jogaink vannak. Hiszen éppen itt van az a bizonyos kutyá elmetelve. Ezt nem fogja elismerni sohasem a nemzeti szocialista éra.

— A zsidóknak nincs joga élni! — mondják Berlinben.

— A zsidóknak éppen olyan jogai vannak, mint nektek — mondja London. És a többi háborús céloknak egy szerény kitétele marad, a zsidók joga.

Ne haragudjon reánk senki, ha mi ezt nagyon fontosnak tartjuk. Elvégre élni nekünk is van jogunk — még akkor is, ha a németek nem akarják.

Max Ausschnitt vizsgálati fogságban

Nemrégiben megirtuk a galaci vaskezeskedő fiának szédületes karrierjét, aki nemrégiben koronázatlan király volt a romániai nehéziparnak, majd amikor érdekeltiségeiből kivonult, néhány héttel ezelőtt, akkor a hírek szerint Londonba költözött. Ugy látszik ezután mégis visszajött az országba és most a legnagyobb csodálkozással olvasta az ország közvéleménye, hogy letartóztatták.

Az élet zenitjére ért ember bámulatos emelkedését követi a bukás. Mi nem vagyunk közgazdasági lap, nem kutatjuk, hogy mennyiben bűnös Max Ausschnitt. Bennünket zsidó szempontból érdekel az ügy. Amikor Ausschnitt elindult, szegény zsidó lútt volt, amikor a tetőre ért, akkor elhagyta ősei vallását. Katolizált, már csak előkelő származású feleségeért is, meg a karrier kedvéért, amelynél olyan a zsidó vallás, mint a gyorsan járó akaróknak a hosszú mintá. Minduntalan beleakad a láb. Ausschnitt gyorsan haladt fel a siker lépcsőjén, egyik tordulónál levette a balaszot. Tartozunk az objektivitásnak, amikor megállapítjuk, hogy jótékonyági akciót sorából nem hagyta ki a zsidó intézményeket sem, ha nem is erőltette meg nagyon magát. Életének ebben a tragikus percé-

ben mi csak egyet szeretnénk, ha a lapok nem emlitenék meg, hogy zsidó volt és nem néznék úgy, hogy „ez a vörös, ripacsos arcú galaci zsidó” ártott az országnak. Ne akarják most a nyakunkba varrni. Ne akarják azt mondani, hogy „ecce zsidó!” Mind ilyen milliárdos, mind ilyen ártalmas, mind ilyen fifikus. Nem vagyunk sem gazdagok, sem nem ártalmasok, sem fifikusak. Azért, mert volt egy zsidó, aki azután elhagyott bennünket és hatalmas üzleteket bonyolított, ez még nem „a” zsidó, hanem egy — volt zsidó. Auschnitt kitagadott bennünket az örökségből, megtagadott bennünket: hagyják tehát és ne írják ki a mi kontónk terhére. Köszönnünk szépen. De van nekünk amúgy is elég teherterhelünk azok között, akik — zsidóknak vallják magukat...

Dörzsölje be csuzos és köszvényes tagjait

DIANA -val

— Zsidók tömeges áttelepítése Lublinba. Bécsből Brüsszelbe érkezett jelentések szerint a bécsi zsidóknak Lublinba való átköltöztetése, ami néhány hete tart már, elképesztő körülmények között történik. Az átszállítandó embereket előbb őrzetbe veszik és néhány napon át szabad ég alatt tartják őket, akik között sok agyastyán, asszony és gyermek is van. — Prágai jelentés szerint a hatóságok az utóbbi napokban 300 prágai és 1200 máhrischostrai zsidó családot vettek őrzetbe és külön vonatokon a lublini területre szállították. Főleg olyan családokról van szó, amelyeknek fejei valamikor Lengyelországból vándoroltak ki. Valószínűnek tartják, hogy ugyanez az intézkedés vár mindazon lengyel zsidó családokra, amelyek a protektorátus területén élnek. Az átköltöztetés így több ezer főnyi zsidó tömegre terjed ki. Bizonyos jelek arra mutatnak, hogy a Berlinben és a birodalom más centrumában élő lengyel származású zsidó családokat is Lublinba akarják áttelepíteni. A National Tidende című kopenhágai lap tudni véli, hogy a nyugatlengyelországi városokban élő zsidókat máris áttoloncolták a németek által megszállt lengyel terület keleti részére. Házaikat, üzleteiket és egyéb vagyonukat a balti államokból visszatelepített németekre ruházták át.

kértült, még a lehetősége is megszűnt annak, hogy övéi után érdeklődjék.

A nagy káosz után, végre tizenkilenc éves korában sikerült régi álmát megvalósítani. Bekerült a moszkvai zenekonzervatóriumba és nagyszerű eredménnyel tette le vizsgáit. Templomot nem látogatott és akkor zsongott fel benne zsidó mivolta, amikor régi zsidó zenedarabokat játszott, amikor Meyerbeer, Halévi operáit tanígtatta vagy játszotta. 1926-ban egy zeneversenyen, Chopin-nek zongorán való interpretálásával első lett és nagy aranyérmét kapott. A varsói nagy nemzetközi Chopin-versenyre is bevezették, de éppen akkor katonai szolgálataira hívták be és ezért nem mehetett.

Moszkalenszky Artur „elsőrendű munkás”-ként szerepelt és annyi fizetése volt, mint a — bányamunkásoknak. Elégedett volt, különösen ha azokra a tengernyi szenvedésekre gondolt, amelyeken idők folyamán átment. Mennyi küzdés, mennyi meg nem értés, amíg ideáig eljutott. Elvégre hontalan, szegény zsidófiú volt és most mégis orosz állami státuszban levő kamarazenesz, akinek nevét és fényképét többször hozta az „Izvesztia”, meg a „Pravda” is.

★

Artur katonai évét a repülőknél szolgálta. Kifutó pilóta volt és amikor a Vörös-téren, Stalin előtt a repülőgépeknek a levegőben tisztelegni kel-

lett, akkor a harmadik számú repülőrajban az ő gépe is résztvevett és az előírt tisztelegő mozdulatot a gép szárnyaival szabályosan végrehajtotta. Kezei a herci aeroplán kormányát is különös érzéssel kezelte, mintha akkor is zenei készségének adta volna tanufelét. Nagyszerű légtornasítást is tudott és kifutó pilótának számított. Sőt amikor az eftöernyős gyakorlatokat kezdték bevezetni az orosz hadseregbe, ő volt az első, aki először ugrott 4000 méter magasságból. A repülőtéren levő tisztiek lelkesen megtapsolták, sőt még Stern tábornok is kezét fogott vele, megveregette vállát és családi körülményei iránt is érdeklődött.

— Tavaszi Moszkalenszky — mondotta a tábornok, magára még büszke lesz a szovjet-hadsereg.

Moszkalenszky boldog volt és örvendett a gyarkori elismerésnek, amellyel ugyanis mint zeneművész, ugyanis mint katonát gyakran elhalmazták. Így élt nyugodtan moszkvai kis lakásában és életének sok színt adott a sok utazás, amelyet a végtelen orosz birodalomban tett. Szívvel-lellekkel szerette hazáját és ami felhő mutatkozott életében, azok a tomasovi emlékek voltak. Vajjon mi lett szüleiével, mit csinálnak kis testvérei? Még úgy emlékezett a kis Szonjára, akít apja Chafának becézett, mint kis öt éves kislányra. Pedig azóta sok idő eltelt, talán már férjhez is ment és gyermekei is vannak. Éjszaka néha felriadt és anyja arcát látta maga előtt, azt az ci-

nyított, fáradt zsidóanya-arcot, amelyet sokat lehet látni az orosz és lengyel kisvárosok zsidó lakta utcáin. Meg apja tenorját is hallotta néha álmában, amint ájtatosan mondja a péntekesti „lechododit”, meg a nanyünnepi melódiákat, a Kolnidrét, amelyet legutóbb egy koncerten vezényelt a Gorkij színházban, ahol száztágu zenekar interpretálta az örök-szép zsidó melódiát. Mennyi érzést vitt bele ebbe a vezénylésbe, mintha kántor-apja állott volna mögötte és vigyázott volna minden mozdulatára. Vajjon mi lett velük, hogyan élnek — vajjon élnek-e egyáltalán?...

★

A moszkvai uccán rendkívüli élelenség uralkodik. Házak falára szerelt rádió hangszórók a legújabb híreket adják az ucca járókelőinek. Moszkalenszky Artur éppen hazafelé tartott egyik zenekari próbájáról, amikor nagy csődületet látott, amely a hangszórókat hallgatta. Ő is megállott, hogy hallja a legújabb híreket. Háborús hírek voltak. A leadó állomások a lengyel-német háború közeli kitérését jelentették. És néhány napra rá valóban kitért a háború és Moszkalenszky zeneművész szívét hangosan megdobogtatta a hír. Most még intenzívebben gondolt a tomasovi kis családra. Vajjon milyen szenvedések előtt állanak? Vajjon mi lesz velük, ha még egyáltalán élnek? A német katonáktól nem sokat vart, hiszen ismerte a németek zsidóellenes

LUBLIN

„AZ ÚJ ZSIDÓ-ÁLLAM”...

Különösen a német sajtóban jelennek meg sürin hírek arról, hogy a nemzeti szocializmus jóvoltából, a régi híres lengyel-zsidó városból és kerületéből, zsidó állam létesül. Lublinról van szó, ahova már Bécsből és máshonnan is több ezer zsidót telepítettek már át. Lublinnak kétségtelenül centrális fekvése van földrajzilag, így Varsó, Lodz, Krakón keresztül a német-magyar-szlovák, másrészt az orosz-litván határ felé.

Lublin az 1921. évi népszámláláskor 100.000 lakossal rendelkezett, amelyből 40.000 zsidó. Természetesen ez a nagy változás, amely most elvárható a város felett, lényegesen megnöveli úgy a lakosságot, mint a zsidóság arányát.

A lublini zsidó település a XV-ik század utolsó negyedéből datálódik és a városon kívüleső Schlossberg aljáról indult el. A XVI-ik században erősen megnövekedett a zsidó lakosság és a házaikat a hádsereg toleranciája folytán, a Schlossberg körül építették, elhúzódva egészen a Czechowka patakig. A legrégebbi sírkő, amit megtaláltak Lublinban, 1540-ik évből származik.

Brandenburgi Albrecht herceg háziorvosa, Dr. Maj, 1567-ben felépítette a híres lublini zsinagógát, amelyet Salomo Lurja után, aki a lublini jesiva világhírű vezetője volt, „Maharschal-Schul”-nak neveztek el. Ugyanezen épületben a XVII-ik század elején építették fel a „Maharam-Schul”-t, amelyet Meir ben Gedalja Lublin után neveztek el. Ebben az időben kezdte meg működését a világhírű lublini Talmudakadémia, amelynek mindenkor rektorát Zsigmond Ágoston király nevezte ki, akinek különben „rektori” címe volt és a királyi dekrétum azt is kiemelte, hogy független a Talmudakadémia rektora, a lublini rabbinátustól is. Életrajzi adatai egy hatalmas zsidó szellemről tesznek tanúságot.

LURJA SALOMO BEN JECHIEL (MA-HAR-SCHAL) ÉLETE

Salomo ben Jechiel Lurja-t kezdetben „Maharschal”-nak hívták. A korában is világhírű tudós rabbi és kommentátor, 1510-ben született Breszt-Litovszkban és 1573-ban halt meg Lublinban. Talmudikus kiképzést nagyapjánál, Rabbí Izsák Klaubernél szerezte Pozenben, majd később breszt-litovszki rabbi lett és jesivát létesített, 1550 körül az ostrogi

jesiva vezetője volt. 1555-ben Lublinba költözött, ahol a jesiva tanítója és vezetője lett. Lurja csak az igazságot kereste és annak törhetetlen híve volt. Hallatlanul küzdött az igazságtalanság ellen és a látszatvallásosságot megvetette és ezért nem volt kedvelt bizonyos körökben. De önálló kutatója volt a Talmudi mélységeknek és az új pilpulisztikus metodusok ellen szólalt fel, amelyet Jakob Pollák honosított meg. Legnagyobb érdeme volt, hogy a teljesen hibátlan talmudikus szöveget megállapította, amelyről könyvet írt „Jam sel Selomo” címen, ahol hét talmudi traktust boncolgatott. Nagyon sok korekturát vett át az ugynevezett amsterdami talmudi kiadás Lurja könyvéből, amelyet később a többi utányomások is átvettek. Írt glosszákat a talmudhoz, „Chachmat Selomo” és „Jeriot Selomo” címen, amely Rasira kommentár és ezenkívül még számos művet. Nehány püjotot is költött. Emlékét naponta idézik mindenütt, ahol a Talmud-tudományt művelik.

... Meir ben Gedalja Lublin, a „Maharam”, aki tovább fejlesztette elődje művét, 1554-ben született. A talmudi tudományok rendkívül éles kutatója. Előbb krakkói, később lembergi rabbi lublini működése idején írta meg, ma is közkézen forgó halhatatlan munkáját, a „Maharans-Lublin”-t...

Ezen korban indult meg a lublini nyomda is, amely héber könyveket adott ki. Különös jelentőséget kapott a lublini nagy vásár is, amelyen Európa minden részéből megjelentek a kereskedők.

Akkoriban a lublini zsidók, éppen az élen kereskedelmi élet folytán, hamar meggazdagodtak és nem akartak többé a város falain kívül lakni. Mindig többen és többen kezdtek beköltözni a városba és a kolostorokban, meg a nemesi palotákban kezdtek lakásokat és kereskedéseket bérelni, amely a keresztény kereskedők ellenzését és ellenszenvét gyakran váltotta ki, amely többiben vezetett tumultusokhoz és kilengésekhez.

SZOMBATI KIVÉGZÉSEK

A „MAHARSCHAL” TEMPLOM ELŐTT

A „nagy háború” 1648-60 között igen sok csapást jelentett a lublini zsidóságra. 1656-ban az oroszok meghódították Lublint és felgyújtották a zsidó-lakta városrészt, amikor is 2000 zsidó lelte retentő

A korai ráncosodás

megfigyelések szerint tulnyomórészt a hegytelen puderkeverékek eredménye. Más és más tulajdonságú arcbörhöz más és más összetételű puder szükséges: tisztátalan, zsíros, mitesszeres arcbörnél ajánlják neves orvosok a SULFAMYLPudert, mely tisztítja és üdévét teszi az arcbört.

halálát. A többiek beköltöztek a városba — ha átmenetileg is — és nem akarták többé elhagyni. 1661-ben a keresztény lakossággal nagy viták támadtak, a lublini otlakás miatt, amely különösen akkor lett erőteljes, amikor 1687-ben megalakult a keresztény kereskedők kongregációja. A viták és pereskedések csaknem száz éven át tartottak, egészen 1761-ig, amikor is, a zsidóknak ki kellett költözni a városon kívülre. Ujra a kastély körül telepedtek le, részben a krakkói városrészben. Amikor 1795-ben az osztrákok elfoglalták, akkor elkergették a zsidókat a városból és 1862-ig Wiewolsky gróf reformjáig nem volt szabad ott lakni. Ettől az időtől kezdve visszatértek a városba és megvásárolták a legtöbb házat úgyannyira, hogy az ó-város csaknem kizárólag zsidók által lakott rész lett.

Lengyelország autonóm élete idején a lublini zsidók nagy szerepet játszottak. A XVI-ik és XVII-ik században Lublinban tartották legtöbbször a zsidó birodalmi gyűléseket, (a Vierländer synodusokat) és ott volt a legismertebb zsidó felsőbb bíróság is. A lengyel korona-bíróság is ott tartózkodott 1578-óta. Itt volt a zsidóellenes perek legfelsőbb fóruma, a vérvád és ostayagyalázási perek is. Legelőbb esetben a zsidó község előkelői intervenáltak a bírónál cnyhítés érdekében, de ha ez nem vezetett eredményre, akkor asszisztálni kellett nekik, amikor zsidó testvéreiket kivégezték. A legtöbb ítéletet szombaton hajtották végre, a „Maharschal”-templom előtt.

A NAGY „LUBLIN”-I

RENDKIVÜLI ÉLETE ÉS HALÁLA

A XVIII-ik és XIX-ik század fordulójánál Lublinban lakott a chasszidizmus korának legkiválóbb vezetője: Jakob Isaak (Horovicz) Lublin, aki a „lublin”-i néven ismer és a „Rabbenu hakadosch” és „der Scher von Polen” melléknévvel illetett nemcsak kora, hanem még ma is a chasszid világ sok százezres tömege. Gazdagsága lehetővé tette neki, hogy a chasszidikus elmélyülés számára oly mértékben fokozza a hívek számát, hogy nemcsak Lengyelországból, hanem Galiciából és Magyarországról is óriási tömegek özönlöttek a nagy „lublin”-i udvarába szent tápai-

hangulatát. Olivasta elégszer, hogy milyen tengerek szenvedésen mentek át a németországi zsidók. Artur nem tartotta a vallás törvényeit, hiszen az az orosz törvények szerint nem is tehetné, mert akkor pozíciója megdőlt volna, amelyhez a művészlélek érzékenységevel ragaszkodott. Elvégre kiélési formája neki csak ez lehetett; a zene, a művészet. Csak akkor tudta elfelejteni bánatát, muliját, amikor felhangzottak a nyitányok és a zene szférikus magasságába követhette a nagy mesterművek szerzőit...

A háború iránt különösen erősen érdeklődött. Térképet vett és az emlékezetes szeptemberi napokban, minden este figyelte a lengyel városok neveit, amelyek elfoglalásáról a lapok és a rádió beszámoltak.

Egy napon nagy eseményre ébredt a moszkvai lakosság. Előkelő vendég érkezett Berlinből és esodálatos gyorsasággal megegyeztek abban, hogy Lengyelország ukránlaktá részét orosz csapatok fogják megszállani. Artur akkor éjszaka nem hunyta le szemét. Mi lenne, ha Tomaszov városa éppen hozzájuk kerülne és nem volna többé akadály a számára, hogy újra láthassa őket, akiket annyira szeret és akik után úgy vágyódik.

Másnap meglepetéssel értesült arról, hogy azonnal jelentkeznie kell ezredénél, a 38-ik repülő eskadronnál, amely az éjtőernyősök elit-ezrede volt. A parancsot délután kapta meg és másnap reggel

már jelentkezett is. Ez azon a napon történt, amikor az orosz csapatok átérték a régi lengyel határt és három nap múlva Artur is parancsot kapott, hogy egy nehéz bombavetővel azonnal induljon a harcra. Alig öt órát repült és mivel a lengyel katonaság nagyrészt harc nélkül vonult vissza, nem bombákat vitték magukkal, hanem a gépfegyvereken kívül sok röpcédulát, amelyet a lakosság körében kellett leszállítani a városokban és falvakban. Átrepültek sok lengyel községen és városon és Artur különös érzést és elfogódottságot érzelt magán, amikor az alatta elterülő városról megállapította a térképen, hogy az TOMASOV. Óh, szülővárosa, ahol gyermekéveit töltötte. Talán éppen az a ház ott lenn: szüleinek háza? Nagy magasságban keringett a gép és az elvégzett felderítő repülés után, visszatért a moszkvai repülőterre. Két nap múlva újra elindultak, de közben Artur merész tervet eszelt ki. Kikérte hozzá a parancsnokság engedélyét és amit még eddig sohasem érzett, nagyon izgató volt, amikor a pilóta mögötti ülésén már az indulásnál felcsatlakozott éjtőernyőjét.

Amikor Tomaszov felé értek és a házak konturfajai már kivehetők voltak, akkor ezer méter magasságból Artur merész lendülettel kilépett a semmibe. Nem hitte volna tizenöt éves korában, amikor rongyos cipővel, vékony vászon ruháskájában elindult az országon kelet felé, hogy visszajövet, mint egy

angyal az „égből” fog leszállani, hogy meglássa szüleit és testvéreit. Huszonkét év telt már el azóta, meglelt ember lett, művész és jó katona, a nagy kollektív berendezkedésű birodalom egyik kiátómja, dolgozó részese... De ebben a pillanatban nem gondolt semmire, hiszen zuhant a föld felé és csak egy pillanatra gondolt arra, hogyha az éjtőernyő nem nyílik ki, akkor csak mint felismerhetetlen huszafat érne le a földre.

De az éjtőernyő kinyílt és Artur éppen a temetőnél ért földet. Lengyel csapatok már nem voltak ott és az orosz csapatok alig néhány kilométernyire állottak a régi orosz-lengyel várostól. Artur horkabátban volt, pilótasapkában és ez oly nemzetközi jellegű viselet, hogy a tomasovi uccán, amint végigment, nem tudhatta senki, hogy orosz pilóta került közzéjük. Ő sem ismert senkit, de lábai vittek őszönösen a régi ház felé. Benyitott, csupa idegen arcot talált ott. Nem tudott már csak törve lengyelül beszélni, azért jiddisre fordította a szót:

— Nem laknak már itt Moszkalenszkyék, a kántorok? — Nagyon furcsán néztek rá, nem tudták, ki ez az idegen, aki a kántorokra érdeklődik. Végül egy fiatal leány válaszolt:

— A kántor már régen meghalt, a felesége itt él valahol a környéken, leányánál Szonjánál, akinek férje kereskedő a Paderevszky uccában. Artur fia meg régen eltűnt, senki nem tudja, hogy mi van

nak, imáinak, tanácsainak és egy reményteljesebb jövőnek meghallgatására. Nagy befolyást gyakorolt nemcsak chasszidjaira, hanem kiváló tanítványaira is, így többek között Jakob Isaak Przysucha-ra, habár ez más chasszidikus irányzattól is befolyásolva volt. A nagy és szent „lublin”-i azonban féltékeny volt a kor többi mesterére. Mégis a legenda szerint a kor többi zaddikjaival mystikus kapcsolatokkal kísérletet tett, hogy a napóleoni háborút messiási irányban befolyásolja. (Mottó: „Naphol típol” „Napoleon el-esik”). Mystikus ténykedéséhez tartozott az a „másik” hatalmakkal folytatott harc is, amellyel az ablakból való kiesés folytán hozták nevezetes halálát kapcsoláiba. Halála pedig csodálatos módon ugyanazon évre összeesett a chasszidikus világ két nagyságának: Rabbi Israel Kozienicert és Rabbi Menachem Mendel Rymanow-nak, az élők sorából való távozásával.

A nagy „lublin”-i tanítványa volt Mendel von Kock, aki mesterének tradícióját a 19-ik század második feléig fentartotta és híveit a „kocki chasszidim” elnevezés alatt fogta össze.

A KOCKI CHASSZIDIM ÁTPARTOLÁSA

Menachem Mendel von Kock, akinek családi neve Morgenstern volt, 1859-ben halt meg, chassidikus vezér volt, Bunem von Przysucha és Jakob Izsak von Lublin-nak tanítványa volt, előbb Tomasovban lakott és azután Kock-ban.

Hihetetlen nagy tudása volt a talmudikus tudományokban, és azt akarta, hogy a Talmud-tanulás vallási ténykedés legyen és ne csak agytorna. Különösen a fiatalság körében volt rendkívül sok híve és gyakran óriási gyűléseket tartott és sokban hozzájárult a lengyel chassidizmus elterjedéséhez. Körülbelül 20 éven át egyedülállóan töltötte napjait, egyes verzió szerint elmebaja miatt, mások szerint a vallási törvények tagadása miatt és hozzájáruló különféle el a külvilágtól. Fia és utóda Dávid, a híveket nem tartotta már úgy össze és legtöbb kocki chasszid átpartolt a gerer rebbehez.

A VILÁGHÁBORU IDEJÉN

Lublin 1914 és 1918 között egy osztrák kormányzó uralma alatt állott és ezzel a katonai és polgári hatóságok központja volt. Ebben az időben sok zsidó telepedett le és számos nagyszabású vállalat létesült, amelyek a háború után felszámoltak. Háború utáni időben Lublin visszanyerte régi képét. Lublin zsidóságának nagyrésze, az ortodoxiához tartozik. Lublinnak két magángimnáziuma van, amelynek eddig lengyel volt a tanyelve és egy nagy Talmud-Tórája is van.

A VILÁGHIRŰ LUBLINI JESIVA ÉS MEIR SCHAPIRO RABBI NAGY MŰVE

1925-ben fektették le a híres lublini jesiva alapkövét. Ennek a nagyszabású internátussal egybekö-

vele. Artur nem tudta, mélyik az az ucca, amelyet keres, de egy kislány elkísérte. Belépett az üzletbe, ahol Zsuravszky József — az ismeretlen sógor — éppen egy lengyel paraszttal vitalkozott — „a helyzetről”.

— Moszkalenszkynét keresem — mondotta — és szigorúan nézett a kereskedőre. Az elegáns borkabát, a pilóta-felszerelés úgy hatott Zsuravszkyra, hogy előbb meg sem tudott mukkanni. Egy kevés bizalmat csak az öntött belé, hogy a marcona idegen — jiddis nyelven szólította meg. Szótlanul ment utána és az üzlet mellett kis lakásban, a buborkálya mellett valóban ott ült az öreg kántorné és éppen egyik kis unokáját tartotta ölében. Riadtan ugrott fel a borkabátos láttára és szótlanul megállott. Egy pillanatig mintha földbe gyökerezett volna lába.

Majd hirtelen felbuzogott lelkében minden elfelejtett szenvedés és kínlás, az elmúlt évek, a keserves napok, meg a sikeres évek és hörgő fuldokló kiáltással mondotta:

— Mame! Én vagyok Artur, a fiad... mame... nézz rám, megjöttem, az égből jöttem, ahova apánk már régen eltávozott és amit csak most tudtam meg...

Az öregasszony csak állt megkövülten, tétozáva, azt hitte, hogy démonok játszanak vele, hogy nincsen ébren, hogy álmodik. Kezével végigsími-

tott jesivának építője, tervezője, szellemi és lelki-vezére, de a szükséges pénzüsszegek összegyűjtője is Meir Schapiro volt, aki 1887-ben született Buczavában és néhány évvel ezelőtt elhunyt a tulságosan megerőltető munka következtében. Előbb Sanok-ban, Glinjani-ban és Piotrkow-ban volt rabbi, majd 1929-ben lett lublini rabbi és folytatta, sőt be is fejezte az emeletes jesiva grandiózus művét. 1923—27 között tagja volt a lengyel sejmnek. Könyveket is adott ki. Leghíresebb műve, az „Or hamaor” volt, amely nagy tudásról és nagy lelkiqualitásokról tesz tanúságot.

Több évig elnöke volt a lengyelországi Agudasz Jisroelnek és a lengyelországi rabbitanácsnak. A „Chachmé Lublin” jesivára több mint 100.000 dollárt gyűjtött Amerikában, ahol hosszabb ideig tartózkodott és személyes munkájával, agitációjával tette lehetővé, hogy a keleteurópai zsidóságnak, ez a nagyszabású műve, a lublini modern és mégis abszolút konzervatív jesiva felépüljön. A hatalmas épületek, a modern berendezés hirdetője Sapiro Meir rabbi működésének és örök hirdetője egy nagy ideálista kor-szakos munkájának.

Megjegyezzük még, hogy 1918 óta Lublinban egy katolikus egyetem is létezik, amely a szentpétervári volt papnevelde folytatása. Lublinban megjelenik egy zsidó napilap is, „Lubliner Tagblatt” címen.

A NÉMET TERV

Ennek a régi zsidó városnak ugylátszik még nagy szerepet szánt a sors. A lublini jesiva palotája körül nagy zsidó élet folyt eddig. Becslésünk szerint, a mostani nagyon zürzavaros időben a lublini zsidóság száma erősen megnövekedett és közeljárhat már a százezerhez. Vajjon a németek miképpen képzelik el egy ilyen „zsidó állam” konturjait, mint német protektorátus alatt levő területet, e pillanatban nem tudni. Kétségtelen, hogy ez a lublini „fővárossal” létesítendő „zsidó állam” csak abban az esetben valósulna meg, ha a most folyó háború utáni időben a franciáknak és az angoloknak nem lenne beleszólásuk abba, hogy miképpen alakuljon Európa térképe. Nem hinnénk, hogy ez az eset bekövetkeznék. Azt már előre jelezték a francia és angol kormány intencióit ismerő lapok és távirati irodák, hogy ezen nagyhatalmak semmilyen körülmények között nem egyeznek bele abba, hogy a zsidókat összezsúfolják egy ilyen kis területre, ahol legjobb esetben is éhenhalhatnának.

A lublini „államterv” halva született idea, de al-kalom arra, hogy megismerjük ennek a sajátságos és tipikusan zsidó, nagy múlttal és jelennel rendelkező lengyel város életét...

totta fejét, rancos arcán könnyek peregtek végig, egész testében megremegett és — ájultan dőlt holt-nak hitt fiának karjaiba.

Óráig tartott, míg egészen magához tért. Ölelte, simogatta elvesztettnek hitt fiát. Nézte, csokolta és közben patakzottak könnyei. Amikor lassankint magához tért, elmondottak egymásnak mindent. Huszonkét év tengernyi szenvedését, keservét. Most gyászolta csak meg apját, most tudta meg, hogy két öccse a harctéren van, mint lengyel katonák és anyjuk egész nap tillemet mond értük...

Artur, a művész, a hős pilóta egyszerre ismét kamasz-gyerekek lett, aki nem győzte cirógatni, ölelni azt a kis meggörnyedt hátú öreg asszonyt, — aki az anyja...

...ét napig volt ott, senkivel sem beszélt, senkit sem akart látni, csak Szonja gyermekével játszott és hallgatta a kis Jakabkának gügyögését, amint tanulgatta az alef-béset... Még mindig az alef-béset... gondolta, mint egykor régen, az apám, a nagy-apám, valamennyi őszám... Ott ült a kislával és ismételtette vele a régi, a hűséges alef-béset.

Két nap mulva bevonultak Tomasovba az orosz csapatok. Moszkalenszky Artur jelentkezett a parancsnoknál, igazolta magát és még néhány napi szabadságot kért... Szabadsága alatt, — újra megtanulta — a félig elfelejtett héber betűket... újra elismételte ezerszer a Szonja kislával az unokával, az alef-béset... az alef-béset...

A szlovák paraszt szíve

Szlovákiából jött a hír, amely megható és amellelt — természetes is. Mi legalább természetesnek találjuk, hogy a szlovák nép sem kegyetlen, ahogy egyetlen nép sem az. Mindben vannak emberi értékek, mind egyszerű és nem gonosz. Csak amikor az a bizonyos, nem humanista, az emberi bestialitást tömjénező réteg kerül uralomra, akkor dől össze minden, amit generációk építettek a lelkekben.

Sok nem hizelgőt irtak mostanában a szlovák népről, mert minden megnyilatkozásukat a Hlinka gárdán keresztül nézték. Kétségtelen, hogy a szlovák hatóságok teljesen német befolyás alatt állanak és egész állami létüket, a zsidó-ellenség alapjára helyezték. A pozsonyi kormány minden vonalon elnyomja a zsidókat, elveszi életlehetőségeiket és a nürnbergi törvények alapján rendezkedett be. E pillanatban nem lehet megállapítani, hogy mennyit vállalnak önként és szívesen a zsidóüldöző törvényekből és mennyi a kényszer, amelyet Berlinből diktálnak. Abból az epizódból, amelyet most elmondunk, arra következtethetünk. — amit már fentebb irtunk — hogy a szlovák nép emberi és méltányos.

A háborút Szlovákia befejezte azzal, hogy a volt lengyel határon kiigazítást kapott. Viszont a zsidókat most rendelik be szolgálattételre. De nem mint katonákat, hanem munkatáborokba rendelik őket, 18 és 50 év között és ezeknek a táboroknak fenntartási költségeit az egyes hitközségek fedezik. Egyik zsidó ünnepen megtörtént, hogy Bártfa zsidósága ünnepi kaláccsal és hus-félével látta el a munkatábor. A gárda parancsnoksága azonban úgy találta, hogy „tul jó lenne ez a zsidóknak”, miért is minden jó falatot a falu lakosságának kell adni. Így szólott a Hlinka gárdisták parancsa és a falusi lakosság szó nélkül elfogadta a zsidó lakosság ennivalóját, amelyet a munkatábor zsidó szerencsétlenjeinek sütöttek-főztek. S mit tesz a nép, amely nem gonosz, nem önző, nem gyűlölködő? Ejjnek idején vissza-lopták az ennivalókat a munkatáborba. Hadd legyenek csak a zsidók, amit nekik főztek. Nekik nem kell rabolt ennivaló. Egyék csak meg a munkatáborok zsidói. Amíg ilyen gesztusokról hallunk, addig biz-hatunk abban, hogy még jobb idők is következnek...

Kényelmes Pensió!
Elsőrendű orl. kóser vendéglő és bodega!
Gelbstein-nál, București
Str. Azilul' de Noapte 12. Telefon 51-2-39
Úlcso és pontos kiszolgálás!

— TOVÁBB FOLYIK A PALESZTI-NAI BEVÁNDORLÁS. A palesztinai munkás-szervezet főtájkára, Israel Mereminski, a cionista végrehajtóbizottság tagja, kijelentette, hogy a palesztinai bevándorlás úgy a hivatalos kvóta keretein belül, mint azon kívül, megszakitás nélkül folyik. Ez a tény nagy meglepedést kell kiváltson az egész világ zsidóságából és egyben bátoritást jelent a palesztinai zsidó közösség számára. Mereminski ama meggyőződésének adott kifejezést, hogy az amerikai zsidóság támogatása által a palesztinai zsidó jisiv annyira meg fog erősödni, hogy képes lesz az összes új bevándorlókat felszívni és elhelyezni.

Hitel

Scris în registrul publicațiilor periodice prin ordonanța No. 9/1938. Dos. No. 805/1938. Tribunalul Bihor, Secția III-a.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Oradea, Str. Miron Pompiliu No. 8.
Telefon: 24-40

Naptár 5200
Kiszlev: Kiszlev 5, november 17.
Szombat: Kiszlev 6, november 18.

Heti szidra: ויצא

Heti haftora: ויברח יעקב

Szombat kezdete:
Üzlet bezárás 4.33
gyertyagyújtás 4.43
Istentisztelet kezdete 4.53
Szombat befejezése 5.49

Végzetes negyedóra

Az utóbbi napok eseményei lázas gyorsasággal kergetik egymást. Legkimagaslóbb esemény — egy nem sikerült merénylet. Végzetes negyedóra volt ez. Ki tudja, miképpen alakul a történelem, ha a müncheni merénylet sikerül? Tizenöt perccel előbb még a híres sörpincében szónokolt a végzet embere, ahonnan elindult annak idején s néhány perccel mulott csak, hogy nem ott zárult le „történelmi hivatása.”

Kétségtelen, hogy kevés államférfi látta a XX-ik század változatos és lázas történetében, aki annyira megváltoztatta volna a történelmi fejlődés irányát, mint a németek jelenlegi vezére. És kevés olyan zsidóellenes államférfi van a mi tragikus történelmünknek, mint a kancellár.

Időszerűtlen volna, ha most arról elmélkednénk, hogy mi történt volna, ha a merénylet sikerül. Sokkal fontosabb azt tekintetbe venni, ami defacto megtörtént. Néhány hónap múlva betölti a hetedik évét a nemzeti szocialista uralom, amelyről kezdetben azt mondták az új német éra vezérei, hogy ezeréves uralomra rendeződnek be. Ebből az ezer évből az első hét telt és most milliós hadseregek vonulnak fel megdöntésére. Igen valószínű tehát, hogy az ezer esztendő nagyon le fog akadulni. Hiába állítják, hogy az angolok három évre tervezett háborúját ök öt évre is kontemplálhatják. Ha nem lesz háború a szónak tegnap értelmében, csak osztromszerű farkasszem-nézése a gigantikus hadseregeknek, akkor sem tarthat soká, hogy tervezik, mert anyagilag előbb kell kimerülni mindkét félnek. Természetes, hogy a kimerülés azon a részen kell beövetkezzék, ahol kevesebb az arany és kevesebb a nyersanyag.

A kancellár igen kemény szavakat használt Münchenben, főleg a brit birodalom ellen. Szabadítsák fel előbb saját népeiket az angolok, mondotta, akkor joguk lesz beszélni. Noha sokkal valószínűbb, hogy ha holnap valami egészen csodálatos véletlen folytán a németek urálnak a világrészeket és tengereket, akkor egy soha nem képzelt elnyomást élne végig az egész emberiség.

Nincs még egy éve annak, hogy Berlinben pogromok voltak. Egy kulturnép nem rendez pogromot még gonosztevők ellen sem. Hátha azt vesszük tekintetbe,

hogy német kulturán nevelkedett fehér-bőrű kultúremberek estek áldozatul a „népítéletnek.” Annak a népek hasznos polgárai voltak, amely most az angolok metódusai ellen tájézkik. Ha objektíven nézzük az eseményeket, megállapíthatjuk, hogy a történelem után egyetlen nép sem bízhat ebben a teuton kulturában. Nem is beszélve arról a megrohanásról, amelyről keserves adalékokat tudnának adni a cseh és lengyel nép vezetői. Többet adott Beethovennel a német nép a világnak, mint amennyit az angolok valaha is adtak vagy adni fognak. — mondá a Führer. Nagyon büszke kijelentés, de nem igaz. Mert Beethoven nem adott olyasmít, ami korszakos lenne, viszont csak az egy Shakespeare említjük, aki angol volt és háromszáz évvel ezelőtt adott legalább annyit a világnak, mint — a nemzeti szocialista kultúra.

Csak egy negyedórán mulott, hogy a legbüszkébb német nem lett egy pokolgép áldozata. Ez az idő és értékek relativitása. Ha tizenöt perccel tovább időzik ott a nemzeti szocialista prominensek tábora, nem hangozhatott volna többé fel a büszke szó Beethoven dicsőítésére.

Ellenben mit mondjunk mi zsidók? Akik még Beethovennel is többet adtunk az emberiségnek. Kezdvé Mózesztől, végig Neumanig. Melyik nép tud annyi csodás elmét felmutatni, akik valóban korszakot jelentettek és történelmet formáltak? Még nem élünk nyugalmas időket, hogy összehasonlítást tegyünk. A sörházban történt bombarobbanás fölött lehet medítni, de mindenesetre sok jel mutat arra, hogy a hátralevő 993 esztendő nem lesz „zavartalan” a nemzeti szocializmus szempontjából. Ha külföldi hatásra történt, akkor is jellegzetes esemény, ha meg belsőre, akkor még szimptomatikusabb. Akkor azt jelenti, hogy a német nép nem áll osztatlanul a nemzeti szocializmus mögött, hanem vannak ellenvélemények is. Képzeltető, mennyire sajnálják, hogy nem lehet sem zsidókra, de még a kommunistákra sem fogni a merényletet. Pedig mily gyönyör volna, ha kommunista-zsidó nemzetköziségre lehetne rákenni az ügy ödiúmatát? De nem lehet! Ezért megpróbálják az angol titkos szolgálatra, az Intelligence Service-re fogni, de mily tragikus volna, ha ez sem sikerülne. Ha meg így van, akkor minek annyi letartóztatás Németországban.

A Vezér, aki az egész földgömb eddigi strukturáját akarja megváltoztatni, ha egyénisége megengedné, talán a berlini palotában elgondolkozna a közelmúlt eseményein és levonná — bizonyos irányban — a konzekvenciát. De nem fogja tenni! Mert ez ellenkezne egyéniségével. Sőt — jobban kitart álláspontja mellett, mint valaha!...

Beethoven népe most bombával felel a nemzetiszocialista kultúrlénynek. Beethoven népe új szimfóniát komponál. A halál új szimfóniáját, amely a végzet magvát hordja magában.

Egy éve annak, hogy vad huligánizmus trónolt a német uccákon. A Beethoven népe részeg muzsikusok metódusával dolgozott. Ez mégsem lehet a gondolkodók, a költők, a nagy zenetitanok népe. Ez valami egészen más. Ne kételkedjünk egy pillanatig sem, hogy ebben a küzdelemben ki fog győzni? Vajjon a pogromok, a gyűlölködés, a háborút istenítő vezérek fogják-e legyőzni a kulturvilágot, hogy soha többé az örökéletű szimfóniákat ne hallhassa az emberiség, mert földalatti fedezékekben kell élnen minden kulturérték romjain és ne legyen senki, aki Beethoven indulóját eljátsza: vagy pedig a világ valamennyi zenekara egyszerre fogja hirdetni a felszabadulásnak hatalmas, világrengető, szférákba elható himnuszát?...

Öregségem könnyű lett, mert visszakaptam egészségemet...

ezt írja nekünk levelében C. Georgescu kereskedő T.-Măgurele, Str. Câpt. Stănculescu 12, aztán így folytatja:

...71 éves vagyok. Évek óta gyomor-bajban szenvedtem és szédüléseim voltak annyira, hogy ágyban kellett maradnom az erős gyomorégés és erjedési fájdalmak miatt. Két üveg GASTRO-D. elhasználása után gyomrom teljesen helyrejött. Hálám jeléül ajánlottam ezen kitűnő gyógyszert mindazoknak, akik megkérdezték tőlem, miként lehetséges az, hogy makkegészséges lettem, amikor azelőtt olyan súlyos gyomor-bajban szenvedtem... E levél hálalkodó szavakkal végződik.

A GASTRO-D. gyógyszer ma már olyan közkinccse az emberi társadalomnak, hogy sokszor alig diagnoszkálható gyomor-, bél-, epe-, vese- és májmegbetegedéseknél, emésztési zavaroknál rövid kúra után kitűnő eredményeket értek el vele. Orvosok is ajánlják.

GASTRO-D. kapható gyógyszertárakban és drogériákban, vagy postán megrendelhető 140. — lej utánvét mellett Császár E. gyógyszertárában București, Calea Victoriei No. 124.

— 60 EZER ZSIDÓ HALOTTJA VAN A LENGYEL-NÉMET HÁBORUNAK. London. D. Joel Cang, a Manchester Guardian volt varsói tudósítója az Angol-Palesztina-klub legutóbbi ülésén beszámolót tartott a lengyel-német háborúról. A kiváló angol újságíró kijelentette, hogy megbízható becslések szerint 60.000 zsidó hősi halottja van a háborúnak. — Ugyancsak Londonból jelentik, hogy az Agudasz Jiszroel világszervezet majdnem összes vezetői Lengyelországban maradtak. D. Leib Minzberg, volt sejm képviselő és a lodzi hitközség elnöke jelenleg Pínskben él. Jakob Trockenheim hasonlóképpen Kelet-Lengyelországban tartózkodik. Hírek szerint Rabbi Altert, a világhíres „Gerer-rabbit” a közelmúltban Varsóban látták, más verzió szerint már a Szentföldön van. Chaim Oizer Grodzinsky, a kiváló gaon is hitközségénél maradt, noha a litván hatóságok beutazási engedélyt adtak számára Vilnába. — Jeruzsálemi jelentések szerint a palesztinai zsidó újságírók szövetsége akciót indított a lengyel-zsidó újságírók felségélyezésének javára. Összeköttetésbe léptek az amerikai zsidó újságírókkal is az akció érdekében. — Jelenleg Romániában tartózkodik a Moment, Haint, stb. volt jiddis lapoknak több szerkesztője. Ezek az emigránsok teljes nyomorban élnek, mert menekülésükkor semmit sem tudtak magukkal hozni. Londonban is indult kezdeményezés a lengyel-zsidó újságírók felségélyezésére.

— Dr Fred Weiss, a Francia Nőgyógyászati Társaság levelezőtagja, a bukaresti „Jubirea de oameni” kórházban, str. Mircea Vodă 42. sz. alatt rendel női betegeknek, szegényeknek csakis délután 2—4 óráig.

— RITMIKUS TORNA-ISKOLÁJÁT: AXELRAD ALICE TORNATANÁRNÓ MEGNYITOTTA ORADEA, STR. RIMANÓCZY 2. I. EM. Speciális gyermekcsoport. Felnőttek számára külön kurzusok. Értekezni délután 3—7 között.

Olcsón és jól étkezhet

Herschkovits

orth. kóser pensiójában

BUCUREȘTI, Str. Carol 25. I. emelet
(bejárat Strada Soarelui 7).

Uj üzlet!

Uj üzlet!

„Elysée”

CLUJ, Calea Regele Ferdinand 12
(Gólya-áruházal szemben)

Tekintse meg áruraktárunkat vételkötelezettség nélkül

Női fehérneműk nagy választékban

Divatsálak, divatövek, keztyűk, harisnyák, brossok, clipsek, stb. nagy választékban

Olcsó árak! — Figyelmes kiszolgálás!

— MEGALLAPITJÁK A JISUV ÖSSZJÖVEDELMÉT. (Tel-Aviv.) Munkanélküliségen pillanatnyilag csak a kormánynak hadászati célú építkezései enyhítenek. Zsidó közmunkák beindítása a zsidó közületek mai helyzete mellett nehezen valószínűsíthető meg. Az új tempóval dolgozó Vaad Leumira hárul most a feladat, hogy munkát adjon a menekült tömegeknek. Ruttenberg vezetésével széleskörű munkásságot bonvólít le a Vaad Leumi és az új adó a „Masz Hachérum” kivetésénél már a revizionisták egyik delegátusa is részt vesz, mintegy kezdeti lépés a további együttműködés felé. Még nem tudhatjuk, milyen jövedelmet jelenthet a nemzeti szervezetek számára az új jövedelmi adó, mely progresszív módon adóztatja meg a fizetéseket és a jövedelmeket. A jövedelmi adó kulcsa a következő: 10—15 font jövedelem 1 százalék, 15—20 font 2 százalék, 20—25 font 3 százalék, 25—30 font 4 százalék, 35—35 font 5 százalék, 35—40 font 6 százalék, 40—45 font 7 százalék, 45—50 font 8 százalék, 50—75 font 9 százalék, 75—100 font 10 százalék adó és a 100 fonton felüli havi jövedelmekre 20 százalék. Statisztikailag most kísérlik megállapítani, mennyi a jisuv összjövedelme és mennyi lehet az az adóbevétel, amelynek az volna a feladata, hogy a jisuv sokezer menekültjének munkát és egzisztenciát adjon.

— A PALESZTINAI BÉKE HELYREÁLLOTT. Az angol tájékoztató minisztérium közli, hogy Palesztina egész lakossága nagy lelkesedéssel tett eleget a kormány ama felszólításának, hogy jelentkezzenek katonai szolgálatra. A lakosság nagy érdeklődéssel figyeli a nemzetközi események alakulását, noha Lengyelország sorsa igen nagy megdöbbenést váltott ki. A lakosság azonban nem veszítette el bizalmát a szövetségekben és senkinek kétsége sem, hogy a végső győzelem a nyugati demokráciáké lesz. A palesztinai kormány által hozott légvédelmi intézkedéseket úgy az arabok, mint a zsidók a legmesszebbmenő mértékben támogatják. A lakosság mindkét része fejeletlenül veti alá magát az ország gazdasági életét és biztonságát szabályozó rendelkezéseknek.

Ezüst

menorák, gyertyatartók, serlegek, evőeszközök, templomi kegyszerek bármilyen művészi kivitelben legolcsóbb árban.

Gyártása és eladása:

„TACAMUL”
ezüstáru gyárban

CLUJ, Str. Gen. Neculcea No. 8.

Üzenet a fogságból...

Egy erdélyi ismert rabbihoz néhány soros levél jött Prága városából. Két fiatalember iratta s valószínűleg egy nemzsidó ember írhatta meg, mert a két zsidó fiatalember nem tud írni. Vajjon miért nem tud írni, egy intelligens zsidó fiatalember Prágában? Nem kell sokat kutatni: főleg ha megtudjuk, hogy a prágai keresztény ember azt írja, hogy imádkozzon értük az erdélyi rabbi és még azt is megírják, hogy mit imádkozzon.

Vajjon miért kell megírni egy rabbinak, hogy mit imádkozzon. Ha megnézzük, akkor rögtön tudunk mindent. Nem kell chifre-kulcs, nem kell kutatni, hogy mi történt a két Lembergől származó, most Prágában „élő” fiatal zsidó emberrel? Azt írják, hogy mondják el értük a Dávid király 142-ik zsoltárát és Jesaja próféta 61-ik fejezet egy paszussát.

A rabbi megnézte a zsoltárt és rögtön tudta, miről van szó. Ez a zsoltár így végződik:

— *Hociáh mimaszger natsi lehodot simcha... magyarul: mentsed ki lelkemet az elzárkózásból, ami azt jelenti, hogy szegény zsidó fiúk be vannak zárva Prágában, a Gestapo fogságában.*

Jesaja próféta pedig azt írja a 61-ik fejezetben:

— *Likro lisuim dror v'laaszurim pkach koach, magyarul: Imádkozzatok a foglyok szabadságáért és a bezártaknak oldják fel köteleiket...*

Szegény zsidó fiúk! Ki tudja, hogy hány ezren szenvednek még ott, akik nem tudnak hirt adni? Egy csepp a könnyek óceánjából. Kis epizód, amelyből következtethetünk az irtózatos tragédiára. Mennyi „leleményesség” van ebben a néhány sorban. Nem írhatják meg, hogy mi van velük, de a zsoltáros mindent megmond. A nagyon intelligens, nagytudású prágai zsidó foglyok „nem tudnak írni”, mert nem hagyják őket és a rabbi mióta levelüket megkapta, mindennap valóban elmondja értük többször is ezeket a zsoltárokat, a többiekkel együtt — a többiekért is, akik szenvednek és szenvednek...

— AZ AMERIKAI JOINT MENEKÜLT-SEGÉLYEZÉSI TEVEKÉNYSÉGE.

Vilnai jelentés szerint I. Gittermann vezetésével az amerikai Joint széleskörű munkásságot fejt ki a zsidó menekültek érdekében. A Vilnában tartózkodó 30 ezer lengyel menekült közül körülbelül nyolcezer zsidó. A Joint ezideig tíz konyhát állított fel, amely naponta több, mint négyezer ebédet oszt ki a menekültek között. A Vilnában tartózkodó menekültek között találhatók N. Prilutzki, Lázár Kahán, Portnoi és dr. Kleinmann ismertnevű zsidó írók és újságírók. Az európai Joint igazgatója, Morris C. Troper, táviratot kapott Kaunasból, amelyben a menekültek köszönetüket fejezték ki a Jointnak érdekében kifejtett munkásságáért. A varsói Joint-iroda, amely az ostrom ideje alatt Neustadt és Guzik vezetésével működött, tovább folytatja munkáját. Őt közkonyhát állított fel és a gyermekek egészségügyi ellátásáról gondoskodik. Neustadt egyetlen napra sem hagyta abba munkáját, bár az ostrom ideje alatt megsebesült. Megemlékezésre érdemes a vilnai I. Gittermann áldozatos munkája is. A Troper által Vilnába küldött Beckelmann ígéretet kapott a litván helyettes miniszterelnöktől, hogy szabad teret engednek számára a menekült-segélyezési munka megszervezésére. A Joint most a menekültek téli felruházásának kérdésével foglalkozik és érintkezésbe lépett az amerikai Vöröskereszttel.

Megszabadulhat
a ruhájáráráhulló kellemetlen fejkorpától

„HEINRICH”
PETROL

PETROL

szappan
használni.

Megszünteti
hajhullást és
korpázást

Kapható minden
szaküzletben

— PALESZTINA BEHOZATALI KIVITELI MÉRLEGE. Hivatalos statisztika szerint Palesztina behozatala 1939 első havában 9 millió 36 ezer 205 fontot tett az elmúlt évi 6 millió 796 ezer 888 fontjához szemben, ami 32 és fél százalékos emelkedésnek felel meg. Különösen a buza, vasacélárú termékek terén mutatkozik ez az emelkedés. Jelentős mennyiségű faanyagot importált az ország narancsládák készítésére. A kivitel is növekedett azonban. Így az első hét havában 4 millió 179 ezer font értékű árut exportált Palesztina az előző év megfelelő időtartamának 3 millió 360 ezer 76 font értékű kivitelével szemben. A növekedés itt tehát 24 százaléknak felel meg és főleg citrus gyümölcsök és kávé termékek terén nyilvánul meg. — Palesztina szeptember hónap folyamán 27.724 citromot és 1400 láda grape-früit szállított Európának. A jelenlegi kiviteli szezon ezideig 36.890 külföldnek szánt láda citromot hajóztak be. A szeptember hónap folyamán behajózott 27.724 láda citromból 11 ládat szállítottak Londonba és Hollandiába, Dániának és Norvégiának külön-külön három ládat. Franciaország, Románia, Svédország is átvett kisebb mennyiségű citromot.

— ZSIDÓ KERESKEDELMI FLOTTARA VAN SZÜKSÉGE A PALESZTINAI ZSIDÓ GAZDASÁGNAK.

Az export problémájának megoldási kísérletként talán közelebb viszi a jisuvot ahhoz a válmához, hogy jelentős zsidó kereskedelmi flottát építhessen ki magának. Az Atid Jóstársaság felvásárolta a kormánytól a hajókat, amelyeken az illegális menekülteket szállították az országba. Volt ezek közül olyan matuzsálemi hajóroncs is, melyeket már csak ócskavasnak lehet eladni, de három hajót, amelyeket a kormány a partraszálláskor elkobzott, megújuló renováció után üzembe lehet helyezni. A társaság megvette a kormánytól és javíttatja a hajókat s már leszerződött munkanélküli zsidó tengerészek jórészt ennél is jelentősebb a Szochnut terve, amelyről a genfi kongresszuson is szó esett: hogy a hivatalos zsidó szervezetek létesítsenek hivatalos jellegű zsidó hajóstársaságot. Eszerint a narancstermelők eladási szövetkezetei és Jewish Agency három teherhajó vásárolnának meg és helyeznék rövid forgalomba Európa és Palesztina között.

Az erdélyi zsidóság legkedveltebb találkozó helye

Pensiunea KATZ

BUCUREȘTI, Str. Căpitan Feraru No. 6.

Parter, în dosul Teatrului Regina Maria la

Podul Senatului. TELEFON 5,43.05.

ASSERSTROM SÁNDOR.

A zsidóság küzdelmes multja és jelenje a komáromi vár tövében

regi tolerancia a Duna-partján és a jelenkori türelmetlenség. — Egy antiszemita pap, aki a „Népünk”-re előjizet. — Az impériumváltozásnak egy éves fordulóját ünnepli Komárom városa és a Felvidék

1.

**MIHA AZ A RÉGI TOLERANCIA
MUNKALKODNA, MINT A MI VOLT
EGYKORON KOMÁROM VÁR TÖ-
VÉBEN...**

Régi jegyzet-
telemben la-
pogatók és
megtalálom

okokat a felfjegyzéseket, amelyek az elmúlt tavaszi Magyarországon tett felvidéki utamra vonatkoznak. Az újságszámokról megjelent cikksorozatokban sok minden írtam, de maradt még egy kevés a „társolyban”, ami érdekes és elgondolkoztató. Így jártam annak idején Komáromban is, Jókai Mórnak és Klapka Györgynek városában a dunaparti szép városban. Ott áll a büszke vár, amelynek fokán ott áll a bevetetlenséget szimbolizáló női alak, amely fűgét mutat az „ellenesség”-nek a Vág és Duna egybetorkollásánál. A két parton levő Komárom, akkor újra megújult és szősz szerint azt írtam akkor a jegyzetemben: „A magyarországi zsidóság most annyit kér az államkezelőtől, hogy bár a régi tolerancia uralkodna nálunk épp úgy, mint ami volt egykoron a komáromi vár tövében is...”

Ezt írtam akkor, egy félesztendővel ezelőtt és ezelőtt a komáromi zsidóság történetét vázolnám, majd visszatérünk vissza egy kissé erre az elmúlt esztendőre.

2.

**MAGYOT VÁLTOZOTT
A VILÁG**

Alig egy éve annak, hogy visszakértült Magyarország a felvidék. Ott Komáromnál kezdődött és a máramarosi havasok kárpátaljai részénél végződött. Akkor még nem tudta senki, hogy milyen alakul a helyzet, még nem tudták a politikusok sem, hogy Kárpátalja hova jut és Szlovákia határjai sem látszóttak egészen tisztán.

Most nem kutatjuk a politikai változásokat, csak a zsidó szemszögből nézzük az elmúlt évet és a múltat, annak a területnek zsidósága szempontjából nagyon kedvezőtlenül. Sokszor zsidó vesztette el existenciáját az iparrevíziók során és kivéve Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék zsidóságának iparigazolványokkal rendelkező rétegét, a többi területeken lezárt üzemek hirdetik, hogy Jókai és Klapka szabadságseresztete nem érvényesült minden vonalon. Azóta a zsidótörvények is megtették a magukét. A három megye zsidósága tovább folytathatja iparát, de a többiekkel mi leti?

A Csallóköz, Galánia, Léva, Losonc, Rimaszomban, Kassa, Királyhelmec vidékén bekövetkezett a katasztrófa. Október elseje óta nem nyithatnak ki az üzletek a kereskedők, akiket július 1-e előtt értesítettek, hogy iparengedélyük iránti kérelmüket felsőbb hatáson nem találták teljesíthetőnek.

3.

**QUO VADIS
FELVIDÉKI ZSIDÓSÁG?!**

Annak idején egy magyar miniszter azt mondta, hogy: „nincsen félni valójuk a zsidóknak”, most egy év után talajvesztett emberek ezrei válságba estek eddigi életük eredményének romjain az el-

mult idők. Egymásután hullottak el az iparrevízió során olyanok, akik végigharcolták a világháborút, kifizetéseket szereztek. A felvidéki szatócs, kereskedő, iparos, akik eddig verejtékes munkával keresték kenyerüket, ezután már nem dolgozhatnak hajnaltól éjszakáig, mert ehhez nincsen többé joguk.

Az iparengedélyek elvonása olyan helyzetet teremtett a Felvidéken, amelyben ezek és ezek teljesen a kétségbeesésbe sodorják őket. Mihez fogjanak ezek a szerencsétlenek? Minden lehuzott fűzet rollója mögé oda kell képzelni az ártatlan gyermekek sápadt és éhezésnek odadobott arcát, síró asszonyokat, kétségbeesett anyákat, akik nem tudnak gyermekeiknek enni adni. Gondolni kell továbbá a sok tízezernyi alkalmazottra, akik nem-zsidók, de az üzlet, a műhely bezárása folytán ők is elvesztették kenyerüket.

Egy év telt el. Ünnepi köntöst öltött Komárom, de hova jutott és merre halad a felvidéki zsidóság? Különösen szomorú a helyzet Kassán, Losoncon, Dunaszerdahelyen, Komáromban, ahol a legtöbb üzlet már bezárt és hétköznap is úgy néz ki a város, mintha munkaszüneti nap volna.

4.

**KEGYELMEZZENEK MEG
AZ ÁRTATLANOKNAK!...**

Szomorú a felvidéki zsidóság sorsa és a magyarországi zsidó szervezetek állandóan memorandumoznak, hogy megmátsák ezt a drákói rendelkezést. Nem kérnek mást, csak annyit, hogy ne legyen rosszabb a felvidéki zsidóság helyzete, mint az anyaország zsidóságáé, ahol a régi iparengedélyeket meghagyta a második zsidótörvény.

Ahogy az egyik zsidó újság írja: Nem tudunk a józan érvelés fegyverével harcolni, nem tudunk szembeszállni, csak a logika fegyverével, csak kérni és reménykedni abban, hogy elkövetkezik a jóvátétel órája a felvidéki zsidóság számára. Remélnünk kell, mert ez a remény éltet. Kegyelmezzenek meg az ártatlanoknak!

Mi is úgy hisszük, hogy a régi szabadságseresztető magyar nagyságok szelleme végül győzedelmeskedni fog, hiszen láthatja minden józan magyar ember, hogy hova jutna Magyarország, ha a szélsőségesek vennék át az uralmat.

Egy év mérlege nagyon szomorú. De bizunk kell a belátás és józan emberfesség végső győzelmében.

Most pedig a jegyzetek alapján nézzünk vissza a múltba, a komáromi zsidóság történelmét göngyölitjük fel magunknak:

5.

**A DUNAPARTI KOMÁROM,
JÓKAI ÉS Klapka VÁROSA**

A város nagyon érdekes, régi templomai vannak. Szép sétateret a Vízkapu, az Erzsébet-sziget, amelyen Mátyás-korabeli tölgyfaóriások vannak, amelyet csak négy ember összekarolása tudott egyszerre átfogni. Köveken, épületeken, természeti adottságokon túl, valami különössége van en-

nek a városnak. Talán az a város, amiről a mult emberei beszélnek. Emberszerető, minden gyűlölködéstől mentes szellem uralkodott ebben a városban. A régi Komárom a társadalmi egységnek, a harmonikus polgári életnek és a vallási türelmeknek városa volt.

Lakosainak lelkében volt valami abból a szerető emberi jóságból, amely a város legnagyobb fiának, Jókai Mórnak szép kék, meleg tekintetéből és világ-hírű műveiből kisugárzott.

A város legszebb terét kegyeletből Jókai Mórról nevezték el, sőt a csehszlovák köztársaság vezetői is a legnagyobb tiszteletben tartották a magyar irodalom e kiváló nagyságának emlékét. Röviddel Komáromnak Magyarországhoz való visszacsatolása előtt leplezték le Jókai Mór szobrát a város főterén és annak idején az egész európai sajtó foglalkozott ezzel a szoboravató ünnepséggel, amelynek az adott rendkívüli nagy jelentőséget, hogy az ünnepi beszédet az akkori miniszterelnök, Hódzsa Milán tartotta meg magyar nyelven.

Még 1848-ban történt, hogy Komárom közgyűlése tiszteletbeli polgárokat választott. A díszes névsort Kossuth Lajos vezeti be, de a tiszteletbeli tagok között ott találjuk Weisz Lipót-ot, a komáromi köz-tiszteletben álló kereskedőt. — Amikor az egyház-politikai javaslatokat tárgyalták, Komárom vármegye és Komárom városa az első között foglalnak állást a kor haladó eszméi mellett. A vármegyénél Antal Gábor, akkori ácsi lelkész, későbbi püspök, meg Beöthy Zsolt atya, Beöthy Zsigmond v. b. t. t. biztosították többséget ennek az akkori forradalmi javaslatnak.

6.

**NEHÁNY EPIZÓD
A RÉGI KOMÁROMBÓL**

Valamikor országos híri rabbijáról, Dr.

Schnitzer Ármiről beszélnek, hogy amikor odajött alig tudott magyarul, később tökéletesen beszélt a nyelvet és híresek lettek szónoklatai.

A régi Komárom iskolái mindig haladott szellemről tettek tanúságot. A Benedek-rendi gimnázium szelleme az volt, hogy nem nézték soha, ki milyen vallású, csak a tehetség számított. Annnyira toleránsak voltak, hogy a szombati tanrendbe, nem vettek fel számtant és mértant, nehogy a zsidó fiuknak írni kelljen és ezzel megszegni kényszerüljön a vallás tilalmait. Annnyira mentek ebben, hogy amikor egy tanár látta, hogy egy zsidó fiu jegyzeteket csinál szombaton, szemrehányást tett neki.

7.

**EGY ANTISZEMITA PAP,
MINT LAPUNK
HÜSÉGÉS OLVASÓJA**

De nem így a mai kor emberei. A „Népünk” járt hosszú évekig egy Stark nevű, ottani kereskedőnek. Amikor egyizben a lapunk megbízottja inkasszálni volt Komáromban, meglepetéssel értesült arról, hogy ez a Stark nevű ur, — nem volt sohasem zsidó. Elment hozzá és az illető ur szó nélkül fizetett. Nem bírta megállani, hogy meg ne kérdezze, nem zsidó létére miért teszi ezt? A válasz meglepő volt...

Van itt a katolikus papirendnek egy gimnáziumi tanára, aki nem filozemita, sőt... Amikor ez egyizben meglátta az újságot a kereskedő üzletében, arra kérte, hogy csak járassa tovább, majd ő fizeti az előfizetést. Így jutott lapunk éveken át egy komáromi gimnáziumi pap tanár kezébe, aki antiszemita volt. Egészen bizonyos, hogy antiszemizmusa-nak szüksége volt arra, hogy a zsidó kérdésben informált lehessen és lehet, hogy ez inkább tompította antiszemizmusa, amire lapunk életében már elég gyakran volt példa. Mert sok helyütt az informálisan keresztény közvélemény sokszor csak azért fujja a régi de keserves nótát, mert nincsen kellően tájékozva a zsidó kérdés lényegéről.

Érdekes epizód mindenesetre, amely ebben a magyarlakta dunaparti városban megtörtént...

De nézzünk néhány régebbi történelmi adatot a komáromi zsidóság érdekes multjából.

8.

**A KOMÁROMI ZSIDÓSÁG
ÉVEZREDES MULTJA**

Legősibb zsidó hit-községek közé tartozik a komáromi. Némely verziók szerint, már a hatogalás idején voltak Komáromban zsidók. A ma-

gyar történelemből kétségtelenül kiderül, hogy IV. Béla király 1264-ben Komáromot elzalogosította egy Henuck nevű zsidó kamara-grófnak. Évszázadokon át éltek zsidók Komáromban, azonban hitközségi életükről feljegyzések nem maradtak és így a komáromi hitközség több évszázados múltja ismeretlen. Az 1848-i tüzvész, amely egész Komáromot lángtengerre változtatta, elpusztított minden feljegyzést, amely a hitközség múltjára vonatkozott. Az elégett irattárból mindössze egy okirat maradt, amely 1836-ból származik. A temetőben több száz éves sírkövek vannak, amiből joggal lehet következtetni, hogy Komáromnak már évszázadokkal ezelőtti lehetett Szentegylete.

9.

ÉRDEKES ZSIDÓ VONATKOZÁSÚ OKMÁNYOK A KOMÁROMI VÁRRA

A XVIII. század első

felében a legnagyobb magyarországi talmudtekinetely, Rabbí Mészáros Eisenstadt, Kismárton főrabbija volt. Respozum műve sok érdekes adalékot tartalmaz, az akkori zsidóság történelmére vonatkozólag. Így többek között arról, hogy 1718-ban egy kitért zsidó válólevelet írat, zsidónak maradt feleségéhez Komárom várába. Hogy tényleg a várban történt ez az aktus, azt bizonyítja, hogy a kitért valamilyen foglalkozást kapott a katonaságnál. A komáromi váron kívül városi területre többször telepedtek zsidók, akik a várostól pénzért kereskedelmi jogot kaptak, áruik eladására. De a katonai parancsnokság sokszor nem sokat törődött ezzel az engedéllyel.

Igy többek között olvashatjuk a következő okmányt, egy levéltárban:

— A bécsi magyar kancellária 1728 június 1-én arra kéri a bécsi haditanácsot, hogy parancsolja meg Komárom várparancsnokának, hogy az ottani zsidókat ne vonja katonai joghatóság alá. Ez annál is érdekesebb, mert akkoriban a katonai parancsnokságok sokszor toleránsabbak voltak, mint a civil hatóságok.

Érdekes és jellemző az akkori viszonyokra az a headvány, amelyet Csuz község földesura, báró Szluha Ferenc intézett jobbágyság, Jacob Löbl zsidó mérsárosnak ügyében a bécsi kancelláriához. Ez az ember összeveszett egy nemzsidó szomszédjával és ez azt a vádat emelte ellene, hogy káromolta a keresztény szentségeket, amire a földesur nyilvánosan megbotoztatta, bár ártatlannak tartotta. Ezek után még a komáromi hatóság elfogatta és az a hír járta, hogy halálra fogják ítélni. A bíró kéri, hogy szabadítsák meg az ártatlan embert ebből a helyzetből.

A XVIII-ik században és az utolsó évtizedekben a dunai hajózással kapcsolatosan élénk kereskedelmi élet fejlődött Komáromban. Innen van, hogy ezen időben sok zsidó telepedett le ottan.

10.

148 ÉVES PETÍCIÓ A MAI ZSIDÓTÖRVÉNNYEL SZEMBEN

Itt lakik ennek a századnak végén Rabbí Eljahu Rosenthal, aki akkoriban a pozsonyi Rabbí Koppel Thében-nel együtt, nagy szerepet játszott. Mindkettő mint „stadlon” működött és sokszor elhárították a zsidóságra nézve káros rendeleteket.

1790—91-ben feliratot szerkesztettek a magyar országgyűléshez, amelyben emberi jogokat, szabad foglalkozást és az ország többi lakósaival egyenlő jogokat kértek. Ez a petíció egyes helyeken olyan lendületes, hogy 148 évvel később, még most is joggal hivatkozhatnak rá, amikor a zsidó-törvényjavaslattal szemben a magyar országgyűlés mindkét házhoz emlékiratot intéztek.

11.

ÉRDEKES DÖNTÉSEK A VIZBEFÜLADI HAZASTÁRSAKRA VONATKOZÓLAG

1804-ben Rabbí Eljahu Rosenthal Pestre költözött és onnan levelezett a Chaszam Szoferrel, a híres pozsonyi rabbival. A Chaszam Szofer responzumából látjuk, hogy a XIX-ik század elején Komáromnak tudós rabbija volt, Rabbí Avrohom Freistadt személyében. Ebben a responzumban olvassuk: (Eben Hoeser 58).

— Egy zsidó házaspár a Vágon és Dunán hajózott, a férfi belesett a vízbe, elmerült és napok

multán találták meg holttestét. Nem volt egészen agnoszkálható, de az asszony pontos ismertető jelekkel szolgált, úgy a komáromi, mint a pozsonyi főrabbi megengedik neki az újabb házasságkötést.

Ugyanígy szerencsétlenségéről van szó abban a levélben is, amelyet 1815-ben intézett a Chaszam Szofer, Rabbí Avrohomhoz. Megengedi a férjhezmenést ebben az esetben is, de azt említi még meg, hogy kéri ki a dunaszerdahelyi főrabbinak, Rabbí Abárafja Szügyitznek véleményét és hozzájárulását is.

A harmincas években Rabbí Pinchos Léb Frieden lett a komáromi főrabbi, aki ugyancsak tudományos levelezésben állott a Chaszam Szoferrel. Érdekes vallási döntések láthatók ezekben a levelezésekben.

Rabbí Avrohom Freistadt és Rabbí Pinchos Léb Frieden elődjéről, Rabbí Eisik Lokról nem maradt irodalmi hagyaték, csak 1803-ban szerepelt egy diktórai egyezésen. Ennek igen érdekes előzménye volt. A hitközségnek volt egy kis imahelysége a szerzetesek házában. Mikor a hitközség gyarapodott, elhatározták, hogy templomot építenek. A költségek előteremtését úgy tervezték, hogy előre eladják a templomüléseket. A kis imahelység régi üléstulajdonosai azt akarták, hogy az új templomban ugyanolyan helyek illessék meg őket, mint a régiben. Ebbe a hitközség többi része nem akart belemenni. Végre választott bíróságot hívtak egybe. A döntőbíró tagjai voltak a helyi rabbi, meg az ógyallai, Rabbí David a szerdahelyiek rabbija, az „Ohel David” szerzője, a későbbi vágujhelyi rabbi.

12.

TERMÉSZETBENI FIZETÉS EGY TULSÁGOSAN ADAKOZÓ RABBINAK

Száz évvel ezelőtt Rabbí Pinchos Frieden rabbinak hitközsége a következő természetbeni adományokat szavazta meg: Három mázsa fehér liszt, egy mázsa barnaliszt, két öl fa, tíz font gyertya, egy mázsa hus, tíz forintért kávé és cukor. Ezt azért tartották szükségesnek természetben adni, mert ha pénz volt, elosztotta, így kellett gondoskodni háztartásának legfontosabb szükségleteiről.

A múlt század közepéig a város zsidóságának jellege megélelt teljesen az évezredek hagyományainak. Ezek őrzői voltak: Rabbí Eisik Lok, Rabbí Avrohom Freistadt és Rabbí Pinchos Léb Frieden főrabbi. Lok főrabbi utódai is rabbiként működtek a szomszédos Nagymegyeren. Így egyik fia, Rabbí Jozsef David Lok volt, őt követte veje, Rabbí Josua Hersl Weisz, majd ennek veje, Rabbí Simon Schatlin, végül az utóbbinak veje pedig, a hitközség mai fiatal agilis rabbija.

13.

„ZSIDÓ ESKÜ”

A múlt század hatvanas éveitől kezdve Komáromban utat tör magának a neolog irányzat és annak képviselője Dr. Schnitzer Ármán volt, akit a 60-as évek elején iskolaigazgatónak és rabbihelyettesnek választottak meg. A 60-as években még mindég szokásos volt az úgynevezett „zsidó eskü”. Ez azt jelenti, hogy a bírósági és egyéb tárgyalásoknál nem a bíró vette ki az esküt, hanem hívták a rabbit és az olvasta fel a formulát, amelyet a magyar Corpus Jurisban, a XII-ik századtól kezdve More Judaica néven ismert a magyar törvényhozás. Ez nagyon érdekes formula volt és a következőket tartalmazza:

— Én Y. X. zsidó esküszöm és ha nem esküdnek igazat, akkor nyeljen el engem a föld, amint egykor elnyelte Datant és Avromot és ha nem mondok igazat, akkor lepjen el engem a belpokosság, mint amely elborította Naamant. — (Ez az utóbbi név arra céloz, hogy Naamon szíriai hadvezér belpoklos lett és elment Elisa prófétahoz, aki őt meggyógyította.)

Amikor Dr. Schnitzert Komáromban először hívták, hogy ennél az eskünél asszisztáljon, elővette a formulát és a Naamon szónál megkérdezte, hogy melyik Naamanról van szó, mert a városban van ilyen nevű fakereskedő, kávé, cipész, hát kire gondol: ez az esküformula? Egyiken sem ütött még ki a lepra? A hatóság emberei nem tudták, ki volt Naamon és csak csóválták a fejüket, majd kijelentették, hogy legyen az eskü olyan, mint a többi polgárnál.

14.

DEUTSCHLAENDER RABBI FELSÉGÁRULÁSI ÉS KÉMKÉDÉSI PERE

1866 évben dalon is har az osztrákok

kon a poroszokkal, délen az olaszokkal. A vedett vereség következtében, I. Ferenc József szár indíttatva érezte magát arra, hogy a alkotmányi helyreállítsa és így jött létre az kiegyezés.

Amikor még a harcok folytak, Komárom parancsnoka elfogatta Deutschländer puhó helyettesét, mert azzal gyanúsították, hogy árulást és kémkedést követett el. A gyanu al volt, de hadivilág volt s ez ilyenkor nagyon delmes vád.

A rabbi sürgős kihallgatást kért, mert röviden intézkedtek. Dr. Schnitzer röviden dotta, miről van szó és végül kijelentette, hogy — „Kegyelmes Uram, személyes főtállást lok Deutschländerért, ennek az embernek annyit esze, hogy kémkedjék.” A parancsnok mondotta erre:

— Kedves barátom, a dolog nem olyan szerű, mert azzal vádolják, hogy elősegítette kának és légifőjének betörését. Ez az ember érdemi, hogy felakasszák. De mert Ön főtáll akkor megváltoztatom az ítéletet és mivel Önöknek a templomépítéssel kellemetlenségét tak, arra ítélem, hogy 2000 forintot fizessen Önök temploma javára. Erre az volt a felelet: — „Kegyelmes Uram, ennek az embernek még kétezer fillérje sem.” Erre elmosolyogta a parancsnok és azt mondotta:

— „Arra ítélem, hogy majd otthon, lakóházában fizessen 10 forintot, ha van neki.” Így végződött a tárgyalás az eset, amely bizonyos körülmények között súlyos kimenetelű lehetett volna.

15.

A KIRALYI HÁZ TOLERANCIAJA A KOMÁROMI ZSIDÓSÁG IRÁNT

A templom amelyre a többi zsidók célzott, a köve

volt. A hitközség 1860-ban épített egy nagy templomot, amelyre a zsidó iskolaalpból kapott költséget 10.000 forintot. 1863-ban a templom összeomlását fenyegette, a részleteket nem fizették és átöltött tartani, hogy az állam a hitközségi költségvetés végrehajtás utján szedi be az összeget. Erre kért segélyt I. Ferenc Józsefhez, aki meghallgatott deputációt és ezt mondotta:

— Majd referátumot magamnak! Nemsokára értesítést kaptak, hogy a kamara elfengedik és a tőkét egész kicsiny részletekben visszafizessék.

1879-ben Szalvátor János főherceg komáromi katonai parancsnok meglátogatta Dr. Schnitzert rabbit és a következőket mondotta el:

— Bosznia elfoglalása után Banjaluka városban állomásoztam. Akkor megjelent előttem felekezetek küldöttsége, még pedig az én kivétel gombra minden felekezetről egy-egy lelkes. állott előttem a görögkeleti pápa, a katolikus pásztor, a mohamed sejk és a rabbi. Amikor ottam őket, eszembe jutott Lessingnek ismert példázata a három gyűrűről. Megkérdeztem mind a papot, ismerik-e ezt a történetet? Egyik sem ismert. Elmondtam nekik és hozzáfűztem, hogy ez a történet azt jelenti, hogy különféle vallások hívei tiszteljenek egymással. Lestem a hatást. A pap csak bámult rám és nem értett az egész dolog semmit sem. A sejknek rendkívül tetszett a mese de a tanulság már nem nagyon érdekelte. A görögdiánról látszott, hogy jól megértett és igen keserű arcot vágott. Csak a rabbi volt elragadtatva és meij csak úgy ragyogtak az örömtől...

Igy egybevetve a multat és jelenet, a zsidó keserű küzdelmeit a létért és a biztató epizódokat a multból azért elevenítem fel, mert adalékok a hitközség életéről, hogy nem szabad soha semmilyen körülmény között elcsüggedni. Ha vannak is borús napok, úgy látja a komáromi, meg a felvidéki zsidóság, hogy a jelen pillanat súlyos, úgy gondoljon, hogy voltak már komor, borús napok és jött utána napsugaras szép ujjáébredés is, ami új munkára új életkedvre serkent...

(Folytatás a II-ik oldalról.)

szatikus író és Barucu Spinoza, a világhírű filozófus, akinek a zsidóságból való kitérését kimondó bíróságnak is tagja volt. Ő-ban hunyt el. Tanítványai művei egy részét áták úgy héber, mint spanyol nyelven.

A fiatal hitközséget lélekszám és tekintélyében új jövevények is erősítették. Egy angol flotta, amely Essex gróf vezényletével Cadixt megrohanta és a spanyoloknak érzékeny sebeket okozott. Hollandiába több marannust hozott, közöttük *Alfonzo de Herrerát*, aki a jövő holland zsidó településre nagy hatást gyakorolt. Érdekes ember volt. Zsidó és ó-spanyol vérből származott, őse Gonfalvo de Corra volt, aki Nápolyt hódította meg a spanyolok számára. Alfonso de Herrera Cadixban széles spanyol ügyvivője volt Marokkónak. Cadix foglalatása alkalmával angol fogságba esett, majd szabadon engedték. Miután szabadlábra került, Amsterdamba ment, zsidó hitre tért és Abraham de Herrera néven szerepelt.

De a marannusok nem tarthatták a zsidó vallást. Amsterdamban sem zavartalanul. Amikor az első portugál hitközség 1596-ban negyedik ültetése meg a Jomkippur, a keresztény szomszédok figyelmesek lettek és mert egy titkos lista szektát tételeztek fel, feljelentették a magisztrátusnál.

A marannusok éppen mély imába voltak merülve, amikor fégyveres alakok rohantak be, mivel nem felejtették el az inkvizíció rémségeit, féltek, hogy Amsterdamban is üldözi őket sors és ezért el akartak futni. Ez még jobban megerősítette a gyanút. Ostyát meg feszületet is keresztet és Mose Urit, aki éppen előimádkozott, fogságba vetették.

Jakob Tirado, aki tudott latinul, megértette a hatósággal és meggyőzte őket, hogy nem pápisták ők, hanem zsidók, akik az inkvizíció elől menekültek és sok vagyont hoztak magukkal. Rajtuk kívül még sok portugál és spanyol zsidó van, akik nagy vagyonnal rendelkeznek és szívesen menekülnének Hollandiába. Tirado beszéde megtette hatását, sőt még egy szinagógára építést is engedélyezték nekik. Ekkor épült fel 1598-ban az első zsinagóga, Európa első részének első nagyobb temploma, amelyet nagy lelkesedéssel avattak fel.

A letelepedett marannusokról mindig több és több kedvező hír érkezett Spanyolországba és Portugáliába. Ez egyre jobban csábította a kivándorlásra őket. 1608-ban a bevándorlottak már két hitközséget is létesítettek Amsterdamban, az egyik volt a „Bét Jakob” a másik „Névé Salom”. Az elsőnek alapítója Jakob Tirado volt, a másodiké Francisco Menes Madeyros es Belmonta. Az ő utóda volt Rabbi Izsak Uziel, aki Fezből származott és aki olyan vallásos volt, hogy a hivek egy részre otthagya és „Bét Israel” név alatt új hitközséget létesített. Ezek hitközségek gyorsan fejlődtek és azóta intenzív létkető zsidó élet folyik Hollandiában.

Voltak még nehézségeik a történelmi idők folyamán, amelyről sokat írhatnánk és alkalomunk van még fogunk is. Most még csak annyit, hogy a fejlődés kezdetén, a megtért katolikusok és örmények szektája mellett nem látták szívesen a zsidóság gyarapodását. Amikor az örmények panasza mentek a városi magisztrátushoz XVII században, amiért kisebb jogokkal rendelkeznek mint a zsidók, ez a panasza arra vezetett, hogy megtiltották a zsidóknak, hogy zsinagógáikat létesítsenek. Akkor dolgozták ki azt a tervezetet is, Hugo Grotius híres jogtudós vezetése alatt, mely szerint több mint háromszáz zsidó család nem lakhat Amsterdamban. A sok tanácskozás eredménye volt az is, hogy megengedték a városoknak, hogy külön szabályzatot dolgozzanak ki arra nézve, hogy a zsidók milyen szerepet játszanak a város életében. Kikötötték azt is, hogy nem folytathatnak vállalkozásukat érdekeiben propagandát és nemzsidókkal szembe fordított kapcsolatban nem lehetnek. Ez a helyzet körülbelül 1620-ig tartott. A következő történelmi korszak a fejlődés útja a holland zsidóság számára.

Érzi, hogy öregszik...

Veséi rendetlenül működnek és mind gyorsabban vannak reumás rohamai. Az Urodonal rövid idő alatt legyőzi midezét, mert ez a tulajdonképeni általános fertőtlenítő szer. Eltávolítja az összes mérgező lerakódásokat, gyökeresen megtisztítja a szerveket és helyreállítja normális működésüket. Az Urodonal eredményes hatást fejt ki az artritisz összes megnyilvánulásainál, reuma, köszvény, zsába neuralgikus fájdalmak, megrén stb eseteiben. A kúra egyszerű: egy kávéskanálnyi Urodonal kevés vízben minden este.

URODONAL

ERŐSÍTI A SZERVEZETÉT

Kapható: gyógyszerárakban és drogeriákban

CHATELAIN KÉSZÍTMÉNY. MEGBIZHATÓ MÁRKA

* GRUNBERGER LIPÓT HALÁLA. Temesvári tudósítónk írja: Nagy veszteség érte Temesvár vallásos zsidóságát. Cheswán 26-án rövid szenvedés után elhunyt *Grünberger Lipót*. Váratlanul érte a döbbenetes hír a város zsidóságát. Futótüzként terjedt el a hír, hogy az átig 30 éves Grünberger Lipót, a temesvári orthodoxia fiatal, képzett és szimpatikus tagja meghalt. A kőfaragásnak elhivatott, ihletett mestere volt, amit oly művészi tökélyre emelt, mint előtte városunkban senki sem. Tervei művészeti alkotások voltak. Minden jótékonyági akcióban, nemkülönben a zsidóság kulturálmegnyilvánulásaiban kivette részét. Másfél év előtt házasodott, zavartalan, de rövid boldogság volt osztályrésze. Temetése óriási részvét mellett ment végbe. Megjelent a „Házámir” testületileg, valamint a „Mizrachi” is teljes számban. Ugy a Házámirnak, mint a Mizrachinak alapító és lelkes, aktív tagja volt. *Szófer Herman*, a gyárvárosi orthodox hitközség főbírája szívbemerkoló beszédben parentálta el az elhunytat. Majd az ősz apa lépett fia koporsójához és sirástól elcsukló hangon parentálta el fiát. Szem nem maradt szárazon, amikor az öreg Talmid Cháchám közölte, hogy fia nem érhetne már meg utódjának világrajöttét. A koporsót a városon keresztül vállon vitték ki a temetőig. Az elhunytat gyászolják: fiatal, porig sújtott hitvese, öreg szülei, akiknek napjait életük alkonyán e fiujuk bearanyozta, — testvérei és kiterjedt rokonsága. A gyászoló család iránt osztatlan részvét nyilvánult meg.

Josua Árjé.

* HALÁLOZÁS. A mocea-i környékbeli zsidóság osztatlan részvéte mellett temették el a 75 éves korában elhunyt *Grósz Ignác* szőlőtulajdonost. Temetésén Salamon Mór ineu-i rabbi mondott megindító gyászbeszédet. Halálát özvegye, leánya és veje: Kallin József gyászolják.

Izletes jó orth. kóser házikoszt kapható
Pfeffermann Vilmosnál
TIMISOARA IV, Spl. Tudor Vladimirescu 24.
Figyelmes Utazóknak megfelelő
kiszolgálás! kedvezmény

Grünwald Jenő gyáros jubileuma

A nagyváradi nyugati szertartású zsidóság egyik régi, közbecsülésben álló, tevékeny és közéletben álló egyénisége Grünwald Jenő redőnygyáros, aki most töltötte be hetvenedik életévét és ez alkalommal a hitközség vezetősége és tagjai spontánul meleg ünneplésben részesítették Grünwald Jenőt. Az elmúlt szombatön dr. Vajda István főrabbi szép beszédben üdvözölte Grünwald Jenőt. Kiemelte puritánságát és azt a dicséretre méltó önzetlenséget, amivel Grünwald Jenő évtizedek óta ellátja tiszteletbeli tisztségét, amelyet a hitközségnél betölt. Mint főgondnok nem csupán reszoriját látja el kiváló ügybuzgósággal, hanem minden közügyben kiveszi részét és jótékonyági gesztusai is példaadók az egész váradi zsidó szocietás számára. A főrabbi beszédét követték az ünnepségek és a hitközség díszoklevelet nyújtott át az ünnepeltnek.

Grünwald Jenő nem csupán a hitközség életében játszik jelentős szerepet, hanem mint az erdélyi közgazdasági élet egyik faktora is. Negyvenöt esztendeje áll a nagyváradi piacon. A Szatmár melletti Baliz községben született 1869 november 10-én és már 12 esztendőskorában ipari pályára lépett. Mint mulakatos kiváló munkát vállalt nemcsak Nagyváradon, hanem az ország minden részében. 1922-ben fém- és bádógarugyárat létesített fivéreivel, Grünwad Mórral és Hermannal, amelyet 1929-ben faredőnygyárral bővítettek ki. Üzemük állandóan félszáz munkást foglalkoztat és nagy érdemei vannak a nagyváradi ipar fejlesztése körül. 1933-ban „Prim” elnevezésű fémtisztítószer gyártására is berendezkedett. Tíz évvel ezelőtt megkapta a Meritul Commercial și Industrial kitüntetését is.

Grünwald Jenő típusa a korrekt, mindenki által becsült zsidónak, aki munkás életének alkonyán, hetven éves korában általános tiszteletben áll és a nagyváradi zsidóság osztatlan örömmel veszi körül a tevékeny, dolgozó embert, aki soha nem felejtette el, hogy a zsidó közösségért is dolgozni ke és ő ennek minden tekintetben eleget is tett.

Hétről-hétre

Washington — Az eviani menekültügyi bizottság Washingtonban, a Fehér Házban tartott konferenciája alkalmával az amerikai cionisták 238 ezer 199 amerikai állampolgár aláírásával petíciót juttattak el Roosevelt elnökhöz. Ebben a petícióban felszólították az Egyesült Államok elnökét, hogy járjon közbe a menekültügyi kérdés természetesen megoldásáért: a palesztinai letelepítés érdekében. Ez a petíció mély benyomást gyakorolt az egész amerikai közvéleményre és a legnagyobb figyelmet szenteli neki.

Genf. — Az amerikai Joint megbízásából Genfbe érkezett Emanuel Rosen, aki felvette a kapcsolatot a Vöröskeresztrel és több más szervezettel a háborús áldozatok segélyezésének érdekében. Rosen tárgyalásokat folytatott annak érdekében, hogy a háborús áldozatokat ruhával és gyógyszerekkel lássák el. A napokban Európába kell érkezzen Morris C. Tropper is, akinek érkezése után azonnal kezdetét veszi a gyakorlati munka.

Brüsszel. — A napokban számos hallgató jelenlétében ünnepélyesen megnyitották a zsidó szervezetek tanácsa által létesített zsidó népegyletmet. A tanács elnöke, Leon Kubowiczki „A mi kulturális hivatásunk” címen, dr. Brandes a tudomány népszerűsítéséről és Hochberg Leiwicknak, a híres jiddis drámaírónak művéről tartott előadást. Az előadásokat Anderlecht elővárosában francia és jiddis nyelven tartják.

Riga. — A rigai cionista szervezetnek sikerült hetven orosz átutazási vízumot kieszközölni palesztinai állampolgárok részére. Most a konzulátus közölte, hogy a jövőben nem áll módjában újabb átutazási vízumokat adni a Palesztinába utazók részére.

London. — A Times teleni a kenvei Neirobibil, hogy a Kenyában tartózkodó osztrák és német menekültek önkéntes katonai szolgálataira jelentkeztek az angol gvarmái hadseregbe. A menekültek hűségnyilatkozatot tettek az angol kormánnyal szemben, amely otthont és szabadságot nyújtott nekik és ama kívánságuknak adtak kifejezést, hogy aktívan segíthessék Angliát a szabadságért vívott harcában.

Newyork. — A Hadassa cionista női szervezet elhatározza, hogy újabb 500 ezer dollár felhozatalával járul hozzá a palesztinai ifjúsági bevándorlási mű szükségleteihez. Laguardia, Newyork polgármestere beszédben méltatta a Hadassa palesztinai egészségvédelmi művét, amely — mint mondta — példaképpen állhat minden jövőbeli kolonizációs mű előtt. Laguardia kijelentette, hogy Roosevelt elnök szükségesnek tartja az egészségügyi segélyező munka felvételét az összes telepítési tervekbe.

Jeruzsálem. — Jeruzsálemben tárgyalások folynak a bucharai negyed közelében levő 3420 négyszögletes földterület megvásárlására, amelyen egy új munkásnegyvedet létesítenek. Az első épület egy négyemeletes ház lesz, 45 lakással. Az épület a terület egyharmadát fogja igénybe venni, míg a fennmaradó területen nagy kertet létesítenek. — A palesztinai kormány az illetékes zsidó intézmények közbenjárására ötezer fontot utalt ki zsidó társadalmi segélyezés céljaira. — Rasz el Ajin és Lidda között kilenc kilométeres utszakaszon új országút építését kezdték meg a napokban. Ez az út 7 kilométerrel fogja csökkenteni a haifai kikötő és a liddai repülőtér közötti távolságot. Az utasok Tel-Avivon keresztül utaztak Liddából Haifába. Az út ut Ain Ganimon, Sirkin és Wilhelma településeken keresztül fog vezetni. A munkahelyeket egyenlő arányban osztották fel zsidók és arabok között. Két hónapon keresztül körülbelül száz férfi nyer itt elhelyezkedést.

Lublin. — Bécsi jelentés szerint a bécsi Palesztina Hivatal elnökének, dr. Grinnnek vezetése alatt a napokban zsidó küldöttség utazik Lublinba, hogy ott tanulmányozza egy zsidó-körzeti létesítésének lehetőségét. Hitler tervének megfelelően ebben a körzetben nyernének elhelyezést a bécsi és osztrák zsidók. Természetesen, hogy a küldöttség a nemzeti szocialista hatóságok egyenes kívánságára utazik Lublinba. Egyidejűleg jelentik Lublinból, hogy ez a város, amelyet a zsidó-körzeti fővárosává szemeltek ki, igen sokat szenvedett a légi bombázástól és régi jesiváját is rommá lőtték.

Tel-Aviv. — A Bronislaw Hubermann által teremtett palesztinai szimfónikus zenekar vezetősége a napokban táviratot kapott a nagy hegedűművészről, amelyben értesíti őket, hogy a jelenlegi zenekari szezon tartama alatt Palesztinába utazik és mint szólólista részvesz a zenekar egyik koncertjén.

— BEFEJEZŐDÖTT A WASHINGTONI MENEKÜLTÜGYI KONFERENCIA.

A Roosevelt köztársasági elnök által összehívott menekültügyi konferencia a befejező ülésen elfogadott határozatában kimondta, hogy megfelelő felhatalmazás hiányában nem áll módjában dönteni a Roosevelt elnök által javasolt széleskörű menekült letelepítési terv ügyében. A konferencia azonban egy azonnali munkatervet fogadott el, amelynek keretében tartozik néhány ezer menekültnek san-domingói és philipinei letelepítése. Ez a telepítés már a közeljövőben meg fog történni. A konferencia elhatározta ezenkívül, hogy tanulmányozni fogja a letelepítési lehetőségeket több más országban is és besorozza ezen államok közé Palesztinát is. A konferencia befejezése után kiadott közlemény így hangzik: „Szükségesnek mutatkozik újabb területek felkutatása a menekültek állandó letelepítésére. A bizottság figyelembe fogja venni ezt a szükségletet, mert beletartozik a bizottság jelenlegi felhatalmazásába.” Sir Herbert Emerson, a nemzetközi menekültügyi bizottság elnöke és a Népszövetség menekültügyi főbiztosa kijelentette a sajtó képviselői előtt, hogy 1933 óta 240 ezer német menekült közül 160 ezer nyert ideiglenes letelepítést. Egyedül Palesztina 215 ezer különböző országból származó menekültet fogadott be, ezek közül körülbelül 70 ezer németet, Észak-Amerika 70 ezer, Dél-Amerika 50 ezer és Anglia 50 ezer menekültnek nyújtott menedéket.

— Anticionista propaganda Kelet-Ukrajnában. A Kelet-Ukrajnában és Nyugat-Fehéroroszországban lefolyt nemzetgyűlési választások alkalmával a szovjet-orosz sajtó éles cikkeiben kelt ki a cionista mozgalom és a szovjethatóságok által feloszlott zsidó szocialista párt, a Bund ellen. A Kiewben megjelenő „Stern” című jiddis lap jelentése szerint számos városban több bundistát tartóztattak le. Így Bialistokban a Bund Goldmann nevű vezetőjét törvényszék elé állították azzal a váddal, hogy kapcsolatot tartott fenn a volt lengyel titkosrendőrséggel. — Másfelől Nyugat-Ukrajnából jelentik azt is, hogy az orosz hatóságok nagy kampányt indítottak meg az ukrán antiszemitizmus ellen és 40 ezer példányszámban ukránnyelvű brosurát terjesztettek, amelyben kijelentik, hogy a zsidók, mint egyének és mint nép teljes egyenjogúságot élveznek. Egyes jelentések szerint az orosz megszállás egyes napjaiban több ukránt lőttek Lembergben, miután pogromokat próbáltak szervezni a városban.

* DOKTORÁVATÁS. Simon Andori (București) október 28-án a kolozsvári Regele Ferdinand tudományegyetemen az összes orvostudományok doktorává avatták. Dr. Simon Andor megbecsült tagja a zsidó ifjúsági közéletnek.

— Férjhez adnám intelligens, vallásos magános hűgomat biztos existenciájú gyermektelen 50—65 éves uriemberhez. Választ e lap kiadóhivatala továbbít.

— Katonai segédmunkára vonják be a zsidókat Németországban. A Neue Züricher Zeitung jelenti Berlinből, hogy amennyire a helyi viszonyok azt szükségessé teszik, a zsidókat is bevonják katonai jellegű kiegészítő munkálatokba. Főleg útjavításokról van szó. Ezáltal azonban semmilyen változás sem áll be a nürnbergi törvények által teremtett jogi helyzetben.

BUN DE IMPRIMAT.

„GRAFICA”, ORADEA

5-U-M-2

HALJON MEG NYUGODTAN.

Egyik erdélyi szentegyleinél sokan nem be a rendes fűrészkelet és akik hátralékban nem kaptak diszszirhelyet, hanem csak egy gödröt. Amikor ez sem használt, a gondnok javasolta, hogyha ezentul valaki adós marad, azt el sem temetik.

Zorech, a régi bálbosz felháborodottan ke határozat ellen.

— Hogyan? Én, akinek egész nemzetem élt és halt, ne legyek eltemetve? Szeretném látni!

Mire a gondnok így szólt:
— Zorech bácsi, maga csak haljon meg nyugodtan, magánál kivételt teszünk...

HOGYAN KELL IRNI...

A tanító azt magyarázza az iskolában, hogy bizonyos nyelvekben másképpen írják és másképpen vassák a szavakat. Így az angol nyelvben úgy hogy Shakespeare és úgy írják ki, hogy Sekszenben is?

— Hogyne, — mondja a kis János — úgy hogy tisztelt izraelita és úgy olvassuk, hogy zsidó...

MOHAMED KARRIERJE.

A tanító elmondja a gyermekeknek az iszlám egy rabbinak az élettörténetét, amelyből kiderül, hogy a nagy rabbi egyszerű kereskedő volt és a lelt csak híres rabbi.

Másnap ismétlés van és kérdi a tanító:
— Mondd meg fiám, hogy mi okból lett egyszerű kereskedőből főrabbi? Mire a válasz így zott:

— Nagyon egyszerű az eset — biztosan ment az üzlete.

LOGIKA.

A hitközségben megüresedett a kántori állásra ketten pályáztak, de mindkét pályázónak egy nagy hibája. Az egyik részeges volt, a másik nagyon szerette a nőket.

A hitközség tagjai közt nagy volt a probléma, hogy melyiket válasszák meg. Végre felállt az elöljárósági tag és így szólt:

— Válasszuk meg azt, amelyik a nőket szereti.
— De miért éppen azt?
— Mert az, aki iszik, amint öregbe lesz, többet fog inni...

NAGYVÁROSI SVIHÁK.

A vidéki terménykereskedő elment Kolozsvárra és eladott egy vagon kukoricát. Felvette az árát, de nem szállított.

A kolozsvári cég leküldte hozzá a megbízást, aki rögtön konstata, hogy se pénz, se kukorica. Ez dühösen megfenyegette a kereskedőt, hogy fogja perelni és még az árdifferenciát is követel.

Mikor ezt a feleség meghallotta, szemrehányással odaszólt az urának:

— Úgye megmondtam, hogy ne kezdjél ki ilyen nagyvárosi svihákkal.

MILYEN VOLT A FORRADALOM?

Kérdezik az egyik falusi hitorsost, hogy milyen volt az a bizonyos forradalom. Mire az öreg magyarázta meg azt, hogy mi a forradalom.

— Hát az úgy volt, hogy jött az ellenség. Kor mink mentünk, azután az ellenség ment és győztünk. Az ellenség töltött, mink lőttünk, az ellenség töltöttünk és az ellenség lőtt. Így folyton töltöttünk, töltöttünk, lőttünk. Utóljára már nem is töltöttünk, csak lőttünk... hát ez volt az a híres dalom...

A PALYAUDVARON...

Egy későn érkező utas megkérdezi a bukaresti palyaudvaron, hogy mikor indul az utolsó vonat Kolozsvárra?...

— Tisztelt uram — válaszol a kérdező — Ön nem fogja megérni...

AMIKOR A RABBI JÓKAT MOND A GYÁSZ-BESZÉDBEN...

Meghalt egy nagyon rossz és fukar ember, roppant gazdag volt. Mivel a rabbinak a szász szédért ezer lelt ígérték, szép beszédet mondott. A bek között azt is, hogy:

— A megboldogult soha nem írt szombatot, soha nem dohányzott szombatot — olyan vallásos volt...

Nagy volt a felháborodás a beszéd miatt megkérdezték a rabbitól, hogy miért mondotta ez sok jót az elhunytól?

— Hát mit mondtam? Hogy nem írt szombatot? Hiszen egész életén át analfabéta volt, nem írt sem kedden, sem szerdán, sem szombatot. Hogy mikor pipált a megboldogult? Hiszen sohasem dohányzott...

Igy lehet jókat mondani egy rosszszívű embernek is, amikor a gyászbeszédet tartják felette...